

IRIS

2/22

ročník 20 | číslo 2 | jaro – léto 2022
NEPRODEJNÉ

08 | **Privilegovaný
dikobraz**

10 | **Plzeňská
chlouba**

18 | **Zmije v osmi
podobách**

Vítejte opět po roce!

Čtenářská rodina tohoto čísla IRISu bude o několik tisíc větší, než je tomu v průběhu roku. Letní číslo totiž opět po roce oslovuje před prázdninami předplatitele Mladé fronty Dnes v Jihočeském, Karlovarském, Plzeňském a Středočeském kraji. Za těch několik let, co se tak děje, věříme, aniž bychom byli domýšliví, že z řady z nich se už stali každoroční návštěvníci Zoologické a botanické zahrady města Plzně. Vycházíme z její roční návštěvnosti. Loni činila přes všechna covidová omezení 476 888 osob. Velmi pěkné číslo, na kterém se určitě podíleli nejen místní a obyvatelé Plzeňského kraje, ale určitě též „přespolní“ z ostatních míst Čech. Přijďte určitě i letos. Budete vítáni. A zahrada se vám představí zase o něco jiná, než na jakou jste byli zvyklí. Hned u hlavní pokladny se vám naskytne dosud nevidaný pohled na expozici se lvy berberskými. Velkými změnami prochází prostor s plameňáky, erbovními ptáky plzeňské zoo. A do třetice: Jiné je to i v okolí prodejny suvenýrů u lemura. Jinak je to ale pořád ona zoologická a botanická zahrada v jednom, přívětivá, poučná, zábavná, odpočinková... Prostě taková, jakou si ji kdo vybere. (rd)

Výstavba nového lviho výběhu.
Stav před koncem března.
Foto IRIS Miroslav Volf

Zoo motivuje dětské čtenáře

Zatímco v prvním koronavirovém roce upravili pořadatelé soutěže Poznávejte přírodu a za odměnu přijďte do zoo, jimiž jsou Sdružení IRIS a Zoologická a botanická zahrada města Plzně, dvakrát pravidla této oblíbené čtenářské soutěže, v loňském ročníku zůstala zachována. Dětská čtenářská tak museli od března – měsíce knihy – do konce roku přečíst alespoň 12 knih o přírodě. Přesto jich to zvládlo hodně. Přesně 243 z 21 knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji. Odměnou je všem bezplatné pozvání do zoologické a botanické zahrady. Jako nejpilnější čtenáři se ukázaly děti z Horního Slavkova na Sokolovsku. Podmínky soutěže jich zde splnilo 44. Dále bodovaly knihovny v Blovicích (35 úspěšných čtenářů) a Rokycanech (31).

Jedna z knihovnic Tereza Oberreiterová pořadatelům napsala: „Jsme velice rádi, že vaše soutěž (i přes veškeré nepříjemnosti posledních dvou let) i nadále zůstává. Čtenáři se nás stále ptají, zda soutěž bude či ne, tudíž zájem je pořád velký. I proto jsem velmi ráda, že se letos zase zapojíme.“ (rd)

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:

Pelikán hnědý v ptačí expozici s tučňáky. Je nejmenší a zároveň nejrozšířenější z druhů pelikánů.

Foto František Hykeš

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

Niektorí ľudia majú plno reči o tom, akú planétu zanechávame pre naše deti, ale absolútne ich nezaujima, ake deti tu zanechávajú pre našu planétu.

Július Satinský, československý a slovenský herec (1941 – 2002)

Prázdninová štafeta je už dospělá

Bude to už třetí léto, kdy stráví dovolenou doma mnohem víc Čechů než jindy. Dvakrát to bylo kvůli koronaviru, letos velkému cestování nenahrává mezinárodní a ekonomická situace. Jak smysluplně využít prázdniny, nabízí také tradiční soutěž lákající na zajímavá místa Plzeňského kraje Prázdninová štafeta. Soutěžníci mohou opět děti a mladí do 18 let, ale – stejně jako v předchozích letech – je to hra spíše pro celé rodiny.

Do prázdninového putování zapojí pořadatelé rovněž ukrajinské děti. Základní údaje budou mít přeložené do mateřštiny a ty méně důležité jistě pochopí i v češtině. Alespoň se při hře naučí naši řeč.

Soutěž už tradičně nabízí padesát turistických cílů. Je mezi nimi víc nových nebo zajímavých a turisty málo navštěvovaných naučných stezek, rozhledů a zajímavých přírodních útvarů. Hodně rodin teď musí ještě více šetřit než po pandemii, proto pořadatelé zařadili letos do štafety přes polovinu míst bez vstupného. Je jich ještě více, než tomu bylo v loňském létě. Za všechny zmiňme např. naučnou stezku a historický most v Bělé nad Radbuzou, poutní místo Vavříneček, Šumavský orloj v Hojsově Stráži, vyhlídku Kozí Boudy u Zábělé, naučnou stezku Historie sklářství ve Staré Knížecí Huti v Českém lese.

Naučnou stezku Jordán najdou turisté v dřívější vojenské části největšího pohoří středních Čech; obkružuje kdysi cílovou plochu stejného jména. Je „ochutnávkou“ Středočeského kraje v Prázdninové štafety. Celkem je těchto „ochutnávek“ pět: Jihočeské místo – zámek Kratochvíle – vybrali pracovníci Územní památkové správy v Českých Budějovicích. Karlovarsko zastupuje pro velký úspěch už podruhé Bečovská botanická zahrada v Bečově nad Teplou, Ústecký kraj představuje hodně netradiční zřícenina hradu Petřupurk s dračí slují mezi Petrohradem a Stebnem. V Bavorsku je už tradičním cílem Historický park v Bärnu.

Foto František Hykeš

„Ochutnávkou“ Karlovarského kraje je i letos Bečovská botanická zahrada. Její součástí je též unikátní skalní stezka – biofereta – daleko široko jediná.

Jak se do letošního 19. ročníku soutěže zapojit? Přihlásit se může každý, kdo splňuje základní podmínky, od prvního letního dne 21. června do konce prázdnin na webových stránkách Prázdninové štafety. Vše potřebné najdete soutěžící na adrese: <http://stafeta.plzensky-kraj.cz>.

Při návštěvě každého cíle se u něj soutěžící vyfotografuje a snímek pošle prostřednictvím webových stránek kdykoliv během trvání štafety. Všichni, kteří splní daný spodní limit 15 navštívených cílů, budou zařazeni do slosování. Patnáct šťastlivců se může těšit na odměnu. Při dosažení patnácti cílů se ovšem nemusí končit – na toho, kdo navštíví nejvíce míst, čeká zvláštní cena. Tu letošní prozatím neprozradíme. Loni se její držitel stal kmotrem vzácného gibona v plzeňské zoo.

Pořadatelé soutěže jsou spolek Dobroslav, Euronova Group, Plzeňský kraj a Zoologická a botanická zahrada města Plzně. Partneři jsou mimo jiné Správa informačních technologií města Plzně, Nadace 700 let města Plzně a Středisko volného času Radovánek. Podruhé v historii Prázdninové štafety jsou jím také Národní památkový ústav a VESA Velhartice.

Hlavní cenou je opět rodinný zájezd od cestovní kanceláře BUSTOUR FOLTYNOVÁ. Druhý v pořadí získává voucher na vyhlídkový let nad Plzeňskem od AEROKLUBU PLASY. Další hodnotné ceny věnuje do soutěže OPTIK STUDIO Josef Švarc, HEPOS Plzeň, Liman sport Plzeň, Plzeňský kraj, Zoologická a botanická zahrada města Plzně, Národní památkový ústav, VESA Velhartice a další sponzoři. (až)

PODPORUJÍ NÁS:

Jaro je tu...

Kvete vilín. Jaro je tu! Práší jehnědy lísky. Radujme se, jaro přichází. Rozkvetly sněženky, talovíny, čemeřice, podběly, petrkliče... Jarních květů je celý zástup. Slyšeli jste ale někdy: Jaro se probudilo, cesty jsou plné ploštic? Ruměnic pospolitých. Proboha, kdo by tak jedinečné roční období spojoval s tak nechutně vzhledným tvorem?! Ani barva ho nezachraňuje. Přitom přírodě ani člověku nijak neškodí. Dalo by se říci, prostě si tak žije. Jenže my máme zafixované jiné posly jara. Na většinu z nich je radost pohledět. Zvláště po zimě s absencí barev. Ovšem ne všechno, co se týpí, je zlaté. Třeba zrovna obdivovaná sněženka podsnežník není zdaleka tak mírumilovná, jak se tváří. Prudce jedovatá je i voda ve vázičce, kde byla kytička z nich. Kdo by ji ale proboha pil, namítnete. Odpovědí je – třeba malé dítě. Přesto nikoho nenapadne preventivně sněženky ničit. Takže až potkáte zástup ruměnic pospolitých, dopřejte jim jediné. Přezítí s vaší nohou. (jh)

Dřenice – dnes už jen přírodní folklór

Josef Hart

Cesty vlakem do Prahy jsem měl vždycky rád. Kvůli její druhé části, kdy trať vede nad řekou Berouňkou. A je už natolik vytižená a zastaralá, že pomalé jízdy jsou zde pravidlem. Alespoň má člověk, pokud zrovna nepospíchá do hlavního města na čas, možnost si vychutnat vegetačně pestré vápencové útesy Českého krasu a především údolí řeky. Představuji si, jak již poměrně klidný tok unáší v sobě vody ze Šumavy, Českého lesa i dalších míst Plzeňského kraje. To podle toho, kde jednotlivé zdrojnice Berouňky a jejich přítoky pramení. Tady je to však už jednoduší proud. A docela mocný, jak dokáže při povodních a jarních táních. Když se poštětilo a řeka právě odnášela ledové kry za hlomozu slyšitelného i v kupé vagónu, měl jsem z cesty zvláště dobrý pocit. Jednou jsem chtěl být přímo u toho a vydal se rovnou na břeh Berouňky. Zvědavců nás tam bylo víc. Všechny nově přichozí obcházel podivný mužiček. Mít zelené kalhoty a zelený fráček, určitě by to byl místní vodník. Každého se vyptával, načež oznamoval: „Taky jste se přijel podívat na dřenici? Ta letošní je zvláště divoká!“ A dřenice, to je odchod ledových ker?, chtěl jsem vědět. „Tak, tak, protože narážejí na pobřežní stromy a rvou z nich kůru. Až na dřevo. Do příštího jara se ale stromy uzdraví.“

Ještě větší radost z rychle se přibližujícího jara než u Berouňky jsem mívával při cestách na Českomoravskou vrchovinu, když jsem se zde potkal s velkou oblevou a rychlým táním sněhu a závěj. Výhřevné polední sluneční paprsky je doslova rozpouštěly před očima a vytvářily z nich stružky vody slévající se do stále větších potoků. Tak velkých, že když překonávaly silnice, auta musela před nimi zpomalit. Takovou měly sílu...

Po delší době jsem jel v předjaří opět vlakem do Prahy. Ač už březen, když jsem ráno vyrážel na nádraží, ukazoval teploměr minus osm stupňů. Na Berouňce ale po ledu ani stopy. Nelesknul se ani nad mělčinami. Natož aby voda unášela ledové kry. Dřenice jsou za současných zim prostě minulostí. Přírodním folklórem...

Zajímavý průvodce s velkou nabídkou benefitů

Nevelká brožurka s drakem od Nalžovských Hor s popisem Trhej jako drak a pod ním s titulem Útržky z Pošumaví láká na první pohled k otevření a zvědavému listování. Kdo tak učiní, neodtrhne od ní oči až do poslední stránky. Také aktuálně získala na Turistpropagu v Lysé nad Labem 1. místo v kategorii turistická informace roku 2022.

Publikaci vydal destinační spolek Turistická oblast Pošumaví, z.s., se sídlem v Plánici, který se stará o koordinaci služeb v cestovním ruchu na území šumavského podhůří od Chudenic a Švihova po Hartmanice, Horažďovice a Chanovice. Krásná krajina, neporušená příroda, bohatá fauna a flóra, slavné historické kořeny, to je společný jmenovatel Pošumaví. Regionu, který sdružuje více než šedesát zdejších měst a obcí.

Hlavním posláním spolku je propagace území všemi dostupnými prostředky – prostřednictvím internetových prezentací, tisku, různých propagačních akcí a veletrhů, ale i formou nejrůznějších projektů, setkání a workshopů pro veřejnost a podnikatele v cestovním ruchu. Členům a partnerům poskytuje propagaci na různých akcích nejen v Pošumaví, ale také prostřednictvím zajímavé vlastní webové prezentace. Ve spolupráci s místní televizí nabízí v rámci projektu Toulky Pošumavím kompletní výrobu a odvysílání série krátkých dokumentárních magazínů. Vedle prezentace území, se v nich objevují i regionální služby v cestovním ruchu a jejich poskytovatelé.

Ale zpět k brožurce. Útržky z Pošumaví se zaměřují na návštěvníky regionu ale i místní výletníky. Přináší jim celou řadu námětů na nové zážitky a aktivity. A také benefity, které může host u partnerů spolku v knižce uvést a čerpat. A jak to celé funguje? Velmi jednoduše. U partnerů Turistické oblasti Pošumaví, v infocentrech a na dalších turisticky exponovaných místech si návštěvník zdarma vyzvedne brožurku. Rázem má v ruce hezky zpracované barevné průvodce plné tipů na nejrůznější výlety. Ale nejen to: Na každé dvoustraně najde též trhací kupón – proto Útržky – na němž je uveden v daném místě nabízený benefit. Ať už se jedná o nápoj k jídlu zdarma nebo nějakou drobnost či zážitek, každý si jistě najde to své. Pokud se návštěvník k tištěné verzi brožurky nedostane, má možnost si ji vyhledat na webu www.toposumavi.cz a stránku s kupónem, o který má zájem, si vytisknout. Tato tištěná podoba se uplatní u poskytovatele benefitů stejně, jako originál z brožurky.

Brzy začínající léto přímo vyzývá k poznání třeba právě Pošumaví. Nepřevažují, ale nechybějí tipy na setkání s přírodou. Třeba v zahradě u malíře v Myslovicích nedaleko Klatov či v Muzeu šumavských minerálů ve Velharticích. (pr)

Úhlava, pramenící pod Pancířem, je šumavskou řekou. Úslava patří k Pošumaví. Pramení za obcí Lukoviště (na fotografii) v malebné krajině mezi Kolincem a Plánicí. Na své cestě k Plzni napájí několik rybníků včetně turisticky známého Hnačova. Se svými 70 ha je největším rybníkem v Plzeňském kraji.

Probuzení s novým jídelníčkem a hrami

V plzeňské zoologické a botanické zahradě se lze v současné době setkat se třemi medvědy hnědými – brtníky. Sourozenci Eliškou a Honzíkem a jejich starším „strýcem“ Miky.

K zimnímu spánku – správně hibernaci (nepravému zimnímu spánku) – se tradičně ukládají s příchodem Mikuláše a vstávají kolem Mezinárodního dne žen 8. března. Po probuzení na ně čekal poněkud změněný jídelníček: Novinkou jsou granule s velkým množstvím kukuřice, hlavně však s vojtěškou a obohacené o pivovarské kvasnice, lněné semínko, oves a další komponenty. Pochutnávají si rovněž na granulích s příchutí mrkve a jablka ale také tropického ovoce. Jsou náhradou za dříve podávané pečivo (koblihy, vánočky aj.) ovšem i piškoty, které jsou pro ně z nutričního hlediska nevhodné. Medvěd představuje největší evropskou šelmu. Z hlediska složení potravy

je však všežravcem. Rostlinná složka v jídelníčku může dosahovat až 90 procent. Letošní novinkou bude i enrichment, čili pravidelný přísun vhodných hraček pro zpestření pobytu v výběhu.

Pro zajímavost jarní hmotnost plzeňských medvědů byla následující: Eliška 142,5 kg, Honzík 372,5 kg, Miky 220,5 kg.

V příštím roce oslaví všichni kulaté narozeniny! Medvědi se rodí v době hibernace, takže narozeninovou oslavu odkládají ošetřovatelé až na jaro. Vítanou pochoutkou je pro ně vše, co mohou po zimě nalézt v přírodě: Žaludy, ořechy, mladá tráva s kořínky, větve borovice...

Samozřejmě nepohrdnou masem, rybami nebo vajíčky. A k tomu nějaký pamlsek – sušená jablka, švestky, hrušky. Po zimním půstu ale musí být všeho s mírou. (uk)

Foto Kateřina Misíková

Sen? Vůbec ne. CÍL!

Dlouholetý ředitel Zoologické a botanické zahrady města Plzně Ing. Jiří Trávníček oslaví před koncem letošního roku 66. narozeniny. Ohlédne-li se za svým profesním životem, má být určitě na co hrdý. Se svými spolupracovníky dokázal proměnit provinční zoologickou zahradu s převážně klecovým chovem zvířat a z chovatelských hledisek nijak zajímavými živočišnými taxony v jednu z nejuznávanějších v ČR. A nepotřeboval k tomu bůhvíkolik času. V květnu 1996 byl zřizovatelem zoologické a botanické zahrady – Městem Plzně – ustaven do funkce a již v létě 1998 má premiéru nová expozice pro medvědy hnědé s jedním z největších výběhů ve střední Evropě. Výrazně se také mění druhová skladba zvířat. Cílem zahrady je chovat nejen návštěvnícky atraktivní živočichy, ale především takové, jimž hrozí v přirozených podmínkách vyhynutí. Specializuje se na bezobratlé, ptáky a drobné savce.

Leckterý člověk by v takovém věku a s tak plodným životem přemýšlel kolem pětadesátky o zvolnění, seniorském životě bez pracovních starostí a stressů. Ne tak ovšem Jiří Trávníček. Na to je příliš plný nápadů a předsevzetí, co by chtěl v zoologické a botanické zahradě ještě změnit a vybudovat. Zcela konkrétních představ nosí v hlavě několik, ale tou hlavní je rozšířit areál zahrady k silnici na Radčice a současné louky a další plochy proměnit v expozici SLONI NA MŽI. Mnohý, kdo se zaposlouchá do jeho představ a plánů si, obzvláště za současné ekonomické a geopolitické situace, řekne: Hezký sen! Jenže pro J. Trávníčka jde o cíl. O cíl, v který věří a udělá vše pro jeho naplnění.

„Sloni pokračují,“ shrnuje současnost projektové přípravy expozice Sloni na MŽI Jiří Trávníček a pokračuje: „Asi po čtvrtroční přestávce pracují projektanti opět na plno. Přerušeni si vyžádala ochranná opatření. Bylo třeba doladit zachování specifických nivních luk a zátopových biotopů. Úkolu se ujal Dr. Miroslav Hájek z plzeňské organizace Geovision. Navrhl taková zoologicko-botanická a krajinářská opatření, aby stavba nepoškodila nic cenného. Největší změny oproti původním předpokladům se projeví na tříhektarovém pozemku

u Radčic, kde vyrostle lužní les. V těchto místech nebude žádná exotika, ale návštěvníci se zde setkají s ostrůvkem typické, nížinné středoevropské krajiny. Botanický náměstek Ing. Tomáš Peš musel sice už asi po páté upravit původní vizi, ale je to pro dobro věci.

Pokud nenastanou nějaké zásadní komplikace, měl by být prováděcí projekt včetně žádosti o stavební povolení hotov nejdříve do roka. Výběrové řízení na zhotovení projektové dokumentace vyhrála pražská společnost Masák a spol. Jedná se o dynamicky fungující akční tým mladých lidí, se kterými se nám výborně spolupracuje.

Za vstřícný a velice aktivní přístup musím poděkovat vedoucímu odboru investic Magistrátu města Plzně Ing. Pavlu Grisníkovi, Ing. Jaroslavu Petrákovi a dalším členům jejich týmu.

Až bude projekt dokončen, začne nejtěžší a zásadní etapa na cestě k realizaci zcela nové části zoologické a botanické zahrady. Po stanovení reálné investiční ceny odrážející aktuální cenovou hladinu, započne hledání dotačních titulů a dalších peněžních zdrojů, z nichž by mohla být stavba financována. Současný hospodářský vývoj samozřejmě sledujeme s velkými obavami. Skokový nárůst cen se promítne zásadním způsobem do rozpočtové ceny. Ale vzdávat se rozhodně nehodláme. Slony na MŽI považujeme za smysluplný projekt, kterým vyvrcholí dosavadní přeměna zoologické a botanické zahrady, a současně se stane dalším význačným turistickým magnetem čtvrtého největšího města u nás,“ je přesvědčen J. Trávníček.

Foto Kateřina Misíková

Australské jaro v zázemí malých savců

Největším chovatelem kusu liščího je Zoo Plzeň

Plzeňská zoologická zahrada je pověstná chovem malých savců. Poměrně velká část chovatelského zázemí je vyčleněna zástupcům australské fauny. Start roku 2022 přál právě vačnatcům! Z odchovu se ošetřovatelé těšili u kusu liščích a klokánků kryších.

Foto Kristýna Rothová

Čeďed klokánků zahrnuje pět rodů. V Plzni jsou zastoupeni tři z nich. Vedle úspěšného chovu klokánka králíkovitého, který zde má tradici již od konce devadesátých let minulého století, byli v roce 2020 dovezeni klokánčí rudohnědí a v roce 2021 znovu klokánčí kryší. „První klokánčí kryší se zde objevili již v roce 2012,“ vysvětluje chovatelka Kristýna Rothová. „Němčině sestavení fungujícího chovného páru a odchovu mláďete jsme se dočkali až na jaře 2022. Jedná se tedy o plzeňský prvoodchov!“ zdůrazňuje.

Kusu liščích je australský stromový všežravý vačnatec, jenž se ve zdejší zoo vyskytoval již v minulosti. Poprvé se ho podařilo rozmnožit v roce 2019 a od té doby se množí pravidelně. „Aktuálně chováme dva páry, které měly v podstatě současně mláďata,“ informuje K. Rothová a pokračuje: „Již na konci loňského roku jsme si všimli pohybů na vacích obou samic. Mláďata v nich setrvávají i přes čtyři měsíce. Mimo vaky je pozorujeme od začátku března. V tuto dobu se pevně drží na hřbetě matek a jsou stále kojena. Začínají už ovšem přijímat pevnou potravu.“

Aktuálně jsou všichni kusu umístěni mimo návštěvníkou část. Důvod je prostý: Poněvadž není v zoo žádné australské nokturnárium (expozice s nočním režimem), byli by kusu, jakožto zvířata téměř s výlučně nočním životem, po většinu dne „neviditelným“ exponátem.

V evropských zoo je aktuálně chováno 37 těchto vačnatců – z toho sedm jich žije právě v Plzni. To dělá ze zdejší zoo největšího chovatele kusu liščích v Evropě! (kr)

Přednost mají vzácné a problematické druhy

Dvě klisny zeber bezhrbých z polské Zoo Chorzów dorazily v únoru do plzeňské zoologické zahrady. Na dvanáctiletou Zuzu a o rok starší Etoshu zde čekali klisna Tosie a hřebec Kim. Přáním zoologů a ošetřovatelů je, aby zvířata vytvořila funkční stádo, v němž se budou v příštích letech rodit zdravá hříbata tohoto vzácného poddruhu zebry stepní. V Plzni je chován od roku 2020. Není to jediné zvíře, které zde v několika posledních letech nahradilo méně významný a běžný druh. Před Vánocemi to byl například takin čínský, jenž je v jeho domovně ceněn stejně jako panda velká. Ve výběhu vystřídal běžného jaka domáchoho. Zoologická a botanická zahrada města Plzně tak ve stále větším měřítku v praxi prokazuje, že se řadí k moderním zařízením svého druhu a orientuje se především na vzácné a vyhynulé ohrožené druhy. Unikátem v tomto smyslu je nosorožec indický, jehož už nechová žádná další zoo v ČR. Celkem plzeňská zoo vlastní téměř 80 taxonů zapsaných v Evropském záchovném programu (EEP), na 40 vedených v Evropských plemenných knihách a přes 30 registrovaných v mezinárodních plemenných knihách. (rz)

Foto Kateřina Misíková

Zmije malooká

V nabídce Království jedu jsou další dva unikáty

Jeden pochází z Etiopie, druhý z kostarického poloostrova Osa

Kolekce nejedovatějších hadů v Království jedu, jež je od roku 2015 součástí Tropického pavilonu, je jedinečná od samého začátku. V současné době čítá přes 20 druhů, z nichž většina je velice vzácných nebo jinak pozoruhodných. Výjimečné jsou rovněž dvě novinky: Za prvé se jedná o zmiji malookou, kterou v ČR nechová už žádná další zoo a v Evropě je jich do pěti. Plzeňští herpetologové z expozice jedovatých hadů ji získali od profesora biologie ze Stockholmu. Návštěvníci mohou spatřit čtyřlétou samici, samec je prozatím v chovatelském zázemí.

Zmije malooká žije ve volné přírodě pouze v etiopském pohoří Bale Mountains. Jde tedy o endemický, mimořádně chráněný druh. Proč je velice vzácná rovněž v umělých chovech, vysvětluje herpetolog Jan Dohnal, mladší z hadích chovatelů v Království jedu: „Je náchylná na virové onemocnění. Také po technické stránce je náročné tyto horské hady chovat. Musí se vymyslet správné cyklování teplot, aby se cítili dobře, aby dlouho žili a rozmnožili se. V Etiopii klesá v horách teplota až na pět stupňů.“

Zmije dostávají v zoo myši, které speciálně žerou klíčky bohaté na vitamíny. „Had musí mít co nejvyšší kvalitu potravy. Jen tak ho udržíme v kondici a bude reprodukčně schopný,“ uvádí J. Dohnal.

Zmije malooká má silně toxický druh jedu, ale vzhledem k tomu, že je tak vzácná, není podle chovatele stoprocentně probádaný.

Obdivovatelé hadů si mohou v expozici nově prohlédnout rovněž samici dvoumetrového křovináře černohlavého. Dosud byla schovaná za-

ku návštěvníků v zázemí. „Tohoto hada chová v Evropě pouze pět zoo. Jsme velice rádi, že jsme mezi nimi,“ prozradil Jan Dohnal.

Křovinář černohlavý žije rovněž na velice malém území a síce v Kostarice v centrálním pohoří poloostrova Osa. Je také velmi vzácný a lze ho jen těžko objevit, protože 70 procent života tráví v noře. Plzeňská zoo získala dvě samice a jednoho samce v roce 2017. Prozatím je nerozmnožila, protože nebyli dospělí. „Jejich biologie je dost podobná křovináři němému a toho se nám podařilo rozmnožit už třikrát. Pevně proto věřím, že se nám to povede také u černohlavého,“ je optimistický J. Dohnal.

V předposledním březnovém týdnu, kdy se v Království jedu konalo představení expozičních novinek, se křovinář němý, vyskytující se v celé Jižní Americe, právě pářil. Mláďata slíbil Jan Dohnal institutu na hadí toxiny v Kostarice, z něhož zoo dostává séra. Ten chová jen jeden exemplář, plzeňská zoo tři. Křovináři jsou nejdelší zmijovití hadi na planetě – dosahují délky až 3,5 metru. „Jsou fakt hodní, jsou to mazlíci, naprosto klidní, dobře se s nimi pracuje a jsou zábavní,“ rozplýval se nad jejich povahou herpetolog a pokračoval: „Koupili jsme je od tuzemského soukromého chovatele, který je získal z rakouského odchovu. Jejich jed sice není tak toxický, ale zato je ho velké množství.“

Velkým profesním cílem Jana Dohnala je od obou druhů odchovat mláďata. U zmije malooké se na to chystá už v letošním roce. (kola)

Foto Kateřina Mísíková

Křovinář černohlavý

Na důchod rozhodně není, stále se s ní počítá!

Akvarijní a terarijní fauna měla a pořád má v nabídce plzeňské zoo poměrně značné zastoupení. V roce 1962, letos je tomu tudíž právě 60 let, dostaly akvarijní ryby a terarijní živočichové vlastní expozici, a to na začátku Palackého ulice přímo ve středu města. V prvních letech její existence do ní přicházelo ročně kolem 45 000 návštěvníků. V den jejího otevření si její prohlídku nenechalo ujít 1 000 lidí. Vysvětlením tohoto obrovského zájmu mohla být tehdejší absence zoo. Původní v údolí Radbuzy u Doudlevec již byla z důvodu infekčního onemocnění zvířat uzavřena a nová na Lochotíně ještě nebyla hotová. Ta se slavnostního otevření dočkala o rok později – v roce 1963.

V současné době se návštěvník s rybami, plazy, obojživelníky setká v plzeňské zoo, a to včetně hlavního areálu, na více místech. Specializovaná expozice však svůj význam rozhodně neztratila. Je výkladní skříní exotické fauny a současně plní funkci odborného chovatelského zázemí pro terarijní i akvarijní živočichy. (rd)

Dvojčata nebývají běžným jevem

Ve specializované expozici Akva tera se letos zatím vylíhlo pět mláďat jihoamerické užovky *Philodryas baroni*. Na tom samotném není nic zvláštního; samice mají běžně snůšku i větší. Užovka umístěná v expozici snesla na začátku roku 12 vajec, bohužel část z nich byla neoplozená a jednomu mláděti se nepodařilo opustit vejce. Zajímavostí určitě ale je, že se z jednoho vajíčka vylíhla dvojčata. Ta nejsou u plazů úplně běžným jevem. Ještě vzácnější je, aby byla obě mláďata zdravá a schopná opustit vejce.

Dvojčata *Philodryas baroni* se prořízla letošního 11. března (vaječným zubem narušila kožovitou skořápku vajíčka). Když ošetřovatelé dvojčata objevili, netrpělivě očekávali další vývoj událostí. Naštěstí vše dobře dopadlo a následující den se obě mláďata v pořádku vylíhla. Dvojčata jsou jen o trochu menší než jejich sourozenci z ostatních vajec. Inkubační doba trvala 70 dní a probíhala v inkubátoru při stálé teplotě 29 °C.

V době Velikonoc měla mláďata za sebou první svlek a užívají si klidu v chovatelském zázemí. (ff)

Foto František Jůna

Africký kontinent má co nabídnout i pokud jde o flóru

Pod známými jmény se leckdy skrývají neznámé plody

Jižní Afrika je mimořádně druhově bohatou oblastí. Oplývá přibližně 30 000 druhy cévnatých rostlin, což představuje téměř deset procent vyšších rostlin na světě. Region je také velmi rozmanitý kulturně a mnoho domorodých obyvatel stále používá domácí druhy rostlin v každodenním životě jako součást potravy, k utišení žízně, v prostředcích lidové medicíny i k zajištění dalších životních potřeb. Díky atraktivnímu vzhledu se mnoho z těchto rostlin dostalo až do našich domácností a stalo se pěstovanými pokojovými a zahradními druhy. Jiné naopak postupnou globalizací našeho světa našly cestu do regálů se zdravou výživou, jakožto alternativní potraviny a doplňky stravy. V Zoologické a botanické zahradě města Plzně si mohou návštěvníci výběr z jihoafrické flóry prohlédnout na záhonku proti žirafám a v expozici kapské flóry před sukulentním skleníkem.

Prezentované užité rostliny si lze hrubě rozdělit do několika základních skupin: Jedná se o vonné byliny a léčivky, netradiční zeleninu a obilniny. V první kategorii nalezneme druhy rodů bazalka, šalvěj nebo molice. Při rozemnutí jejich listů je ihned patrné, že obsahují aromatické silice, proto se využívají v tradiční medicíně i jako koření v kuchyni a uplatnění nacházejí také ve voňavkářství.

Mezi další takto široce využívané rostliny, ač u nás pěstované spíše jako okrasné, patří muškáty. V ČR jsou ponejvíce rozšířené křížence a kultivary pelargonie páskaté. Celý rod však čítá na 280 dalších druhů. Obsažený geraniol voní po růžích a používá se v komerční kosmetice a rovněž v parfémtech. Mezi nejznámější vonné muškáty patří pelargonie vonná. Některé další muškáty obsahují i jiné vonné složky a jejich listy proto připomínají vůni např. mandle, jablka, citron či mátu.

V lidovém léčitelství se používá i dekorativní cibulovina chocholatice. V malém množství prý odvary pomáhají zmírnit trávicí a dýchací potíže. Jelikož je rostlina mírně toxická, nadužívání může ale vést k otravě. Listy kalokvětů údajně snižují horečku a odvar z oddenku pomáhá při srdečních onemocněních. Domorodí obyvatelé považují tuto rostlinu za magickou.

Nelze nezmínit také všestranný sukulenta aloe, který pro hojivé účinky pěstovaly již naše babičky. Jmenovat můžeme např. aloe stromovitou. Gel z listů se používá zevně zejména na poranění a popáleniny. Ceněný je taktéž v kosmetickém průmyslu a připravují se z něj rovněž osvěžující nápoje. Sušená pryskyřice získávaná z listů aloe kapské je používána jako projímadlo.

Tulbagii lze v nabídce zahradnictví najít také pod názvem pokojový česnek. Není to náhoda: Listy, květy i hlízy jsou jedlé, mají česnekovou chuť a dokonce podobné antibakteriální a antimykotické účinky. Jihoafričtí Zulové rostlinu běžně využívají jako zeleninu. Oproti česneku má však tulbagie tu výhodu, že nekazí dech.

Ze známějších druhů zeleniny je Afrika domovem především mnoha druhů okurek a melounů. Africké okurky se však od našich hadovek a nakládaček v mnohém liší. Jejich plody jsou ježaté, ostnitě až chlupaté a barva zralých plodů překvapí výraznými pruhy; mají spíše hořkou chuť, proto se jejich semena někdy prodávají jakožto okrasné exotické letničky. V supermarke-

J. Hanzlíčková

Pelargonie citrónová

Lilek etiopský

Kalužnice křivoklasá

Šalvěj

tech můžeme také narazit na zralé plody okurky Kiwano. Její dužina je sladkokyselá a konzumuje se v čerstvém stavu. Hořké okurky i melouny využívají místní obyvatelé nejen jako zeleninu, ale též jako zdroj tekutin v období sucha. Kromě vysokého obsahu vody, tlumit žízeň totiž pomáhá také jejich svíravá chuť.

Popínavá rostlina lagenarie obecná poskytuje velké plody, jež lze za mlada požívat na způsob zeleniny, později dužina vyschne, slupka zduřevnatí a mohou se používat jako přirozené nádoby. Slouží tak jako lahve na vodu, ke skladování potravin, dokonce se z nich dělají hudební nástroje. Jedná se zřejmě o jednu z prvních domestikovaných rostlin, kterou lidé začali využívat přibližně už před deseti tisíci lety.

Lilek etiopský je v Africe významnou zeleninou. Plody vzhledem připomínají rajče, ale připravují se tepelně upravené podobně jako baklažán. Zralé mají nahořklou chuť, proto se často sklízí ještě zelené. Dušené se konzumují též listy a mladé výhonky těchto lilků.

Ve skupině afrických obilnin převládá čirok dvoubarevný. Díky tomu, že se jedná o plodinu přirozeně bezlepkovou, tak si tato na vodu nenáročná rostlina razí v posledních letech cestu i do talířů Středoevropanů. Kromě pěstování na zrna našly další variety tohoto druhu uplatnění jako zdroj sladidla (čirok cukrový), pícnina (čirok súdanský) či k výrobě košťat (čirok technický). Vedle čiroku jsou prastarými africkými obilninami také dochan klasnatý a kalužnice křivoklasá.

O pestrosti další africké flóry se může návštěvník přesvědčit, kromě těch jmenovaných, i na jiných expozičních záhonech. Vedle popsaných druhů tam najde taktéž celou řadu cibulovin, hlízovitých a také jednoletých rostlin.

Mgr. Johana Hanzlíčková

Foto Jaroslav Vogeltanz

Historický okamžik:

Byla uzavřena 2 000. adopce v historii zoologické a botanické zahrady

Pisila čáponohá

Myš nilská

Ve středu 16. února 2022 (jen několik málo dnů po uzavření 1. letošního čísla IRISu) si vydala svůj kmotrovský certifikát kmotra s pořadovým číslem 2 000 od zavedení adopcí v plzeňské zoo. Jubilantkou se stala žákyně 3. třídy ze Zruče-Sence Sára Trefancová. K podpoře si vybrala myš nilskou, kterou si téhož dne spolu s rodiči rovněž prohlédla. Sára má z dalších obyvatel zoologické a botanické zahrady ráda například pandu červenou. Poděkování za uzavřené kmotrovství a dárkové předměty jí předala ekonomická náměstkyně ředitele zahrady Vendulka Kaasová.

Myš nilská je v plzeňské zoo k vidění v Pavilonu afrických savců v rámci Etiopské zoogeografické

oblasti. Je poměrně statnou myší a společenským hlodavcem. Obývá travnatá a křovinatá území v severní a střední části Afriky a v Jemenu. Žije ve společných norách, které si hloubí asi 20 cm pod zemí, především pod stromy, balvany nebo termišti. Dovede výborně šplhat.

Od adopce číslo 1 000 uplynulo letos 11 let. Podpořeným druhem byla pisila čáponohá. Kmotří manželé Krejčí ji stále obnovují.

Na jaře se pomyslné počítadlo zastavilo na adopci číslo 2012. Potěšující je skutečnost, že vedle nových kmotrů adopci poprvé nebo podruhé prodlužují kmotři z koronavirových let 2020 a 2021.

(mv + rd)

Foto 3x Kateřina Misíková

Privilegovaný dikobraz

Z dobrot z vánočních jesliček žije řada zvířat ještě několik dnů po Vánocích. Tak jsou sváteční návštěvníci štedří.

Ale, že by si pochutnávala také na velikonoční výslužce? Jeden z dikobrazů srstnatonosých ji ale dostal.

V polovině loňského září se staly jeho kolektivními čestnými kmotry děti z MŠ a ZŠ z Bělé nad Radbuzou. Byla to pro ně velká odměna za jejich píli a výkony při sběru použitého potravinářského obalového hliníku. Také si ji náležitě vážily. Vstupní halu moderní školy vyzdobily jeho kresbami a před velikonočními přivezla do zoo pedagogická pracovnice a organizátorka sběru hliníku Mgr. Helena Smolíková několik krabic ovoce a zeleniny.

Jablka, mandarinky, kedlubny, čínské zelí, mrkev. Na „svém“ bodlinatém kamarádovi prostě nešetřily. A ještě přidaly kmotrovské vyznání a jeho velkou podobiznu z trhaných papírků. Obojí se stalo součástí velikonoční výzdoby statku Lüftnerka.

(fh)

Krajina dalekých výhledů

Text a foto František Hykeš

Krajina je součástí přírody nebo je tomu právě naopak? Některá z definic určitě dává odpověď. Ale je to podstatné? Přední současný český geobotanik RNDr. Jiří Sádlo ji definuje po svém: „Krajina je to, za čím jsou lidé ochotni šplhat na rozhledny.“ Constantin Kinský ze starého českého šlechtického rodu o ní říká: „Neřešíme ji, nemluvíme o ní. V poslední době se to trochu zlepšilo, ale pořád je to málo. Krajina je to nejvíc, co máme. Spojuje zeměpis i dějepis...“

Krajinou mezi Stanovicemi a Útvinou na Karlovarsku jsem poprvé projížděl, řekněme, před osmi lety. Zavedla mne sem tehdy objížďka. Příšerná. Byl pokročilý ponurý podzim, mžilo. Osobní závěr byl jediný: Sem už se nechci nikdy dostat. Při druhé návštěvě byl hezký letní den a já si uvědomil, že můj původní odsudek byl unáhlený. Minimálně je to krajina dalekých výhledů. A prakticky do všech světových stran.

Na východ je její dominantou čedičová homole Andělské hory. Asi nejpřekvapivější pohled se na ni naskytne u Stanovic, z křižovatky silnic od Hlinek a z údolí Teplé. Lze ji pochopitelně obdivovat i z dalších míst. Čím blíže se k ní poutník přiblíží, tím její panorama uchvátí víc. Což je ostatně vlastní většině čedičových kopců. Je snad u nás kouzelnější a romantičtější pohoří, než České středohoří?!

Stanovice, Háje, Kolová, Pila. Ani jedna z obcí nezapře, že mají za zády lázeňskou metropoli Karlovy Vary. Ve Stanovicích velikost, architektura, vznešenost některých staveb prozrazují, že za I. republiky nebyly určitě bezvýznamné. Úspěšně se do té podoby a formy navracejí.

Všude se intenzivně stavějí rodinné domy. Společně se zahrádkami se ze široka rozkračují do okolní krajiny. Je trochu jiná než všude kolem. Nejvíce ze všeho evokuje tajgu. Nejvěrněji v době vegetačního klidu. Naopak nyní na jaře je zlatá pampeliškami. Jsou to desítky či stovky tisíc květů?

Několik desetiletí už patří ke zdejší krajině vodní nádrž Stanovice na Lomnickém potoce (rezervoár pitné vody pro lázeňské město a jeho aglomeraci) a mezinárodní letiště Olšová Vrata. Kdo ho spatří poprvé, určitě je překvapen, jak je komorní, jak vůbec z krajiny na dotek Andělské hory nevychází. To mnohem významněji a plošněji ji poškodily a pozměnily rozsáhlé meliorace ze sedmdesátých let minulého století. Jak asi vypadala zdejší krajina než ji začal člověk měnit k obrazu svému, dokládá přírodní památka Hořečková louka na Pile chránící od roku 2004 květnaté louky a pastviny s výskytem ohrožených společenstev. Nejvzácnější zde rostoucí květinou je pětiprstka hustokvětá. Ve Slavkovském lese se vyskytuje jen na dvou místech. Vzácností je rovněž hořeček drsný Sturmův a z živočišné říše hnědásek chřastavcový.

Vegetačně není zdejší krajina nijak pestrá. Její jarní ozdobou jsou bílé kvetoucí střemchy hroznaté a žluté provosenky vyšší. Ale v kobercích tu rozhodně nerostou. Na rozdíl od invazního vlčího bobu (lupiny). Na pastvinách – například u Rybníčné – prozrazuje svoji masivní přítomnost sotva se začne tráva zelenat.

Mezi Stanovicemi a Hlinkami dává krajina příležitost k výhledům na centrální pásmo Slavkovského lesa. Panorama začíná sídlištěm Horního Slavkova a končí v místech, kde znalec pohoří tuší Prameny, Kladskou a ještě dále Rovnou. Opačným směrem se naskýtá hluboký pohled

Východní dominanta krajiny – Andělská hora.

Čedičové varhany u Hlinek.

do Doupovských hor v popředí s čedičovým velkolomem Horní Tašovice a zarůstajícím hradním vrchem nad Bochovem.

Ač zdejší krajinu, to je prostor od Hlinek k Bochovu, charakterizují převažující pastviny a louky, blíže k Bochovu často zabírající souvisle desítky hektarů, rozhodně nepůsobí nudně, nezajímavě. Tím spíše, že je ozvláštněna dvěma přírodními pozoruhodnostmi: Prvou je přírodní památka představovaná viklanem z biotitické žuly s názvem Dominik dva kilometry severně od Javorné. Je 3,5 dlouhý, 1,5 m široký a dva metry vysoký. Druhou je rovněž geologická zvláštnost: Čedičové varhany asi 1,5 km od Hlinek při silnici do Útvin. Skrývá je počátek rozlehlého lesního komplexu, kterým končí travnatá krajina dalekých výhledů. Šestiboké čedičové sloupce jsou až 30 m vysoké a vznikly vulkanickou činností. Délka stěny je 60 m. Místo je bývalou aktivní sopkou.

Varhany byly objeveny v 19. století, když se zde začal těžit kámen. Naštěstí byl lom brzy uzavřen a památka stará miliony let zůstala zachována.

Na levé straně silnice v rozlehlé mokřadní louce určitě neunikne pozornému oku několik čerstvě vyhrnutých tůňek. Jedna z nich je už obsazena několika kachními páry, všechny se určitě stanou postupně rájem obojživelníků.

Silnička směřuje k Miroticům. Les se rozestupuje a očím se nabízí nová výhledová mozaika. Vpravo (na jihozápadě) začíná pohledem na Třebouňský vrch, kde měl na přelomu 18. a 19. stol. jednu z astronomických pozorovatelů Alois Martin David, kněz z nedalekého tepelského kláštera. Dalším nepřehlédnutelným bodem je televizní vysílač Krašov a na východě uzavírá panorama jedinečný pohled na největší západočeskou stolovou horu – na Vladař nad Žuticemi. Současně je to poslední pohled do nitra Karlovarského kraje.

Plzeňská chloubka: chov damanů

Text a foto Ing. Kristýna Rothová,
chovatelka malých savců

Daman kapský

Rok 2021 byl v chovu damanů v Zoologické a botanické zahradě města Plzně opravdu výjimečný. Všechny čtyři zdejší druhy žijí v chovných párech či skupinách a jsou vystaveny v expoziční části, i když někteří jedinci jsou chováni též v zázemí. U damanů stepních, kapských a pralesních se ošetřovatelé těšili v roce 2021 z odchovů. S narozením damana stromového na jaře 2022 je v Plzni k vidění světový unikát: Čtyři druhy damanů rozmnožené zároveň, načež všechny jsou ke spatření v návštěvnické části. Nyní je tak v plzeňské zoo chováno 26 damanů čtyř druhů!

CHCEME BÝT I NADÁLE VÝZNAMNÝMI CHOVATELI

Damani stepní se začali v plzeňské zoo množit v roce 2017. Samice běžně rodí jedno až tři mláďata. Aktuálně v expozici v pavilonu žiraf mohou návštěvníci vidět jednoho samce, dvě samice (matku s dcerou) a tři odrostlá mláďata. Ač se může zdát, že damani jsou v Plzni hojně zastoupeni, v Evropě to není zcela běžně chovaný druh. Vlastní je zde pouze 16 institucí a jejich populace čítá zhruba 80 jedinců. Doufáme, že i nadále zůstaneme jejich významným chovatelem s každoročními přírůstky.

VÁNOČNÍ NADÍLKA GRADOVALA NA ŠTĚDRÝ DEN

Na začátku roku 2021 jsme spojili novou chovnou skupinu **damanů kapských**. Původní chovný samec dostal v obdivuhodném věku 12 let tři mladé samice ze Zoo Chester. V prosinci už byla očekávaná mláďata téměř na spadnutí. Vánoční týden začal v pondělí trojčaty od první ze samic, následovala dvojčata od druhé ve středu a zakončení přišlo přímo na Štědrý den v podobě dvojčat od poslední z matek.

Při vyšším počtu narozených mláďat je časté, že ne všechna přežijí. Jedno z trojčat mělo již od narození deformaci na horní čelisti a za ostatními sourozenci zaostávalo. Jak se při odchycení ukázalo, tkáň byla velmi poškozena, a tak bylo přikročeno k eutanazii. I šest zdravých mláďat je chovatelský úspěch a nadílka, která potěší!

Daman kapský byl prvním druhem damana v plzeňské zoo a chováme ho zde nepřetržitě od 90. let minulého století. Šest vánočních mláďat se narodilo po téměř osmileté pauze.

PATNÁCT JEDINCŮ Z TRIA TUZEMSKÝCH ZOO

Damani pralesní chováme od začátku roku 2020, kdy byl dovezen chovný pár z Ostravy. V současnosti žije tento druh jen ve třech institucích v Evropě. Všechny jsou z ČR – jde o zoo Ostrava, Jihlava a Plzeň. První dvě jmenované zoologické zahrady jsou již několik let úspěšnými chovateli. I přes to však populace v lidské péči nečítá více než 15 jedinců.

Damani mají dlouhou březost – cca kolem osmi měsíců. Čekání na mládě bylo proto více než dlouhé. Zhruba od června 2021 jsme pozorovali viditelné změny na těle samice. Malý daman se na-

rodil v polovině srpna. Pohlaví zatím neznáme, ale nezávisle na tom, jde o velmi cenný přírůstek, jelikož je to první potomek tohoto páru a zároveň první mládě tohoto druhu narozené v plzeňské zoo. Doufáme, že tímto odchovem začal úspěšný chov tohoto potravního specialisty ve zdejší zoo.

PLZEŇSKÝ PRVOODCHOV DAMANŮ STROMOVÝCH

Nejvzácnějším ze čtyř chovaných druhů je **daman stromový**. Ve spolupráci se Zoo Ostrava se nám podařilo sestavit hned dva chované páry. Jeden vystavujeme v expozici mezi pavilony žiraf a nosorožců a druhý chováme v zázemí. Jako první se rozmnožil pár chovaný v expozici, tudíž ho s trochou štěstí mohou spatřit i návštěvníci. Mládě se narodilo 24. března 2022 a je prvním potomkem tohoto druhu narozeným v Plzni.

Proč je odchov tak významný? Je to prosté: Podle dostupných informací jsme teprve druhou zoo, které se podařilo tento druh v rámci evropských zoologických zahrad, a to po zmiňované ostravské zoo, rozmnožit. Rada institucí se o to sice pokoušela, ale nikdy s chovatelským úspěchem. Druh je náročný na správnou techniku krmení a složení jídelníčku. Největší složitostí je obstarat celoročně zelené větve, které jsou základem krmení dávky. Splní-li se jeho výživové potřeby, chov obecně už nepředstavuje problém. Nyní je důležité ve spolupráci se Zoo Ostrava vytvořit stabilní základní populaci damanů stromových pro evropský chov a následně oslovit více institucí, aby byl tento chov „pojištěn“.

Daman pralesní

První máj – svátek práce, zamilovaných, ale také ochrany přírody

Proč začíná karas chybět v našich řekách

Po koronavirové přestávce v minulých dvou letech navázala letos Zoologická a botanická zahrada města Plzně na prvomájovou tradici a pro všechny návštěvníky a milovníky přírody uspořádala ve spolupráci s přáteli zoo, ochrannými organizacemi, dobrovolníky a školními kolektivy oblíbenou benefiční akci May Day. Evropská asociace Zoologických zahrad a akvárií (EZA) pro letošek prodloužila kampaň Which fish, která se věnuje problematice udržitelného rybolovu ve třech hlavních oblastech (lidská spotřeba, krmiva a akvatické druhy v chovech v lidské péči). Plzeňský May Day se však zaměřil převážně na rybí faunu české přírody, zejména na karase obecného a jeho populaci, jež se v ČR v posledních letech kriticky snížila.

Díky spolupráci se Sádami Plzeň měli návštěvníci možnost se seznámit s velmi zajímavou a starobylou rybou z rodu jeseterů. Hned několik druhů jeseterů bylo mimořádně k vidění v kádích na statku Lüftnerka. Pozvání na akci přijali také zoologové z projektu Kukang, kteří bojují proti nezákonnému obchodu s divokými zvířaty, zejména outloně váhavého. Hojně navštívený byl i vzdělávací program „Tonda Obal“ zaměřený nejen na správné třídění odpadu připravený společností EKO-KOM. U expozice Svět v podzemí měli stanoviště ochránců ze Správy Chráněné krajinné oblasti Český les a CHKO Slavkovský les. V tomto místě jsou také připravována akvária pro chov karasů obecných s informacemi k probíhajícímu projektu na jejich záchranu. Ten spouští Akademie věd ČR, Česká zemědělská univerzita v Praze, Zoo Praha a podpoří ho také plzeňská zoo. Dříve hojný druh karas obecný je nyní na pokraji vyhynutí. Přišel o své původní biotopy a velkou pohromou je také invazní druh karas střibřitý, který ho vytlačuje.

Prvomájová akce věnovaná především na podporu projektu k záchraně karase obecného přinesla finanční výtěžek 22 000 Kč. Velké poděkování patří všem zúčastněným!

K MAY DAY PATŘÍ NEODMYSLITELNÉ ŠKOLY

Tradičními a velmi důležitými aktéry jsou při May Day školní kolektivy. Mnohé školy se pravidelně účastní již řadu let. Mezi takové patří například ZŠ Zbiroh. Tamní žáci přijíždějí do zoo na 1. máje pod vedením Andrey Tláskalové již více než deset let! Dle jejich vlastních slov je pro ně May Day velice oblíbená událost. S přípravami začínají s několika-týdenním předstihem, aby měli dostatek času se důkladně poradit a vymyslet, co zajímavého si pro aktuální ročník připraví. Jejich krásně nazdobený stánek vždy překypuje originálními ručně vyrobenými

mi drobnostmi, sazeničkami rostlin, voňavým kořením či výbornými sirupy z bylinek ze školní zahrady. Kolemjdoucí si se zájmem mohou pročit také barevné naučné postery, které děti vytvářejí a zdobí jimi svůj stánek. Zhruba desetičlenný tým na stanovišti tvoří žáci napříč celým 2. stupněm.

Letošní ročník byl pro zbirožské žáky obzvlášť nezapomenutelný, jelikož se s nimi na zpáteční cestu ze zoo vydal i tygr! Ano, tygr. V životní velikosti, avšak plyšový. V krámku se suvenýry si ho pořídila jedna z dívek a pozornost na sebe strhával po celou cestu, zejména pak v prostředcích hromadné dopravy. Perličkou je, že pro cestu vlakem musel mít tygr vlastní jízdenku pro nadměrné zavazadlo.

Vedle zážitků si děti z účasti na May Day odnášejí především mnoho zkušeností se vzájemnou komunikací, spoluprací a také s vystupováním na veřejnosti. Přímo během akce vidí smysl své práce a vloženého úsilí. Domů se pak navrací také s dobrým pocitem, že přiložily pomocnou ruku k ochraně přírody. S tím souhlasí také Magdaléna Berkovská, která v zoologické zahradě působí dlouhá léta jako dobrovolnice a na May Day přivádí žáky z 22. ZŠ v Plzni. Také v jejich týmu přípravy na May Day začínají již v březnu. Nejprve Magda žáky během hodin přírodopisu seznámí s aktuálním ochranným tématem a následně se zájemci sejdou, sdílejí myšlenky a plánují, jaké nápady zrealizují. Poté ve svém volnu malují, vyrábějí, šijí, připravují a těsně před akcí dokonce společně pečou dobroty, které nabídnou ve svém stánku. Tým z 22. ZŠ patří pravidelně mezi nejpočetnější, vždy překypuje kreativitou. Obě učitelky se shodují, že ačkoliv je akce organizačně velmi náročná, vložené úsilí se vždy vrátí v podobě nadšených dětí, nových zážitků, zkušeností a společně smysluplně prožitého času v zoologické zahradě. (ub)

Foto 2x Kateřina Misíková

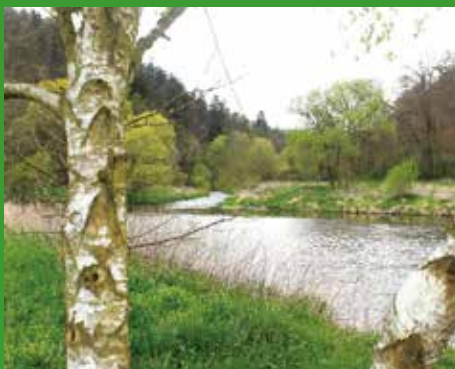
MINIMUM PRO OCHRÁNCE A PŘÁTELE PŘÍRODY IRIS

To umí jen Berounka!

František Hykeš

Byl to vždy velký osobní rituál: O prvním víkendu, kdy prokázaly sluneční paprsky jarní sílu, vyrážel jsem na ta místa. Byla to spíše síla předjarní, ale touha po skutečném jaru ji vždy umocnila. Vždyt velmi často jsem na ně v posledních letech vyrážel s koncem února. Průvodcem mi byly skotačivé kosí trylky, průzkumnická sněženka, někdy zvýšený stav vody v řece. Nic víc. Na vše bylo ještě strašně brzo. To jen netrpělivost se snažila o zrychlení.

Cílem byla vždy Horní Berounka. Podle silného vábení končila cesta u přívzu pod Darovou nebo až u ústí Třešňenky pod Kaceřovem.

Soutok Berounky se Střelou pod Liblínem.

Foto František Hykeš

Letos, po železné pravidelnosti mnoha let, jsem Přírodní park Horní Berounku opustil. U Berounky jsem ale náruč jaru otevíral nadále. Pouze loni v létě Zastupitelstvo Plzeňského kraje Přírodní park Horní Berounku zrušilo a na jeho místě a na území bývalého parku Hřešihlavská vyhlásilo park nový. Opět pojmenovaný po turistově společníci Berounka.

Bylo trochu nostalgické to letošní únorové setkání s přívzou a Horní Berounkou. Vlastně už jen s Berounkou. I na počítání let od seznámení se s ním, došlo. Ale přejí ji tuhle změnu. Které další řece se to poštěstí, aby takřka od svého zrodu až po střední tok tekla parkem. A přírodním, a tak krásným k tomu! A sotva opustí Plzeňský kraj, obějí ji krajina Oty Pavla – Křivoklátsko. Takovou cestu do Vltavy si uměla vybrat jen a jen Berounka!

Patnáct panelů věnovaných ochranářským aktivitám

Záchranné projekty Zoologické a botanické zahrady města Plzně

vy od roku 2006. Tenkrát se první dobrovolník z řad ošetřovatelů poprvé vydal na Filipíny pomáhat vzácným a kriticky ohroženým druhům v záchranných stanicích na ostrovech Panay a Negros. Postupem času projektů a nadšenců přibývalo na různých místech světa. Zahrada ovšem pomáhá ve spolupráci s firmami, desítkami škol, ochranářskými institucemi a dobrovolnými partnery rovněž tuzemské přírodě. Finančně lze přispět na sbírkový účet u ČSOB Plzeň, číslo 269309764/0300. Od loňského roku automaticky pomáhá každý, kdo si zakoupí vstupenku do zoologické a botanické zahrady s tarifem Help Nature.

Foto Jiřina Pešová

Loni byl největší zájem o soutěž Poznávejte přírodu a za odměnu přijďte do zoo v naší knihovně.

Jak jsme toho dosáhli?

Mgr. Soňa Kvasničková, ředitelka Městského kulturního střediska Horní Slavkov

Městské kulturní středisko Horní Slavkov, které rovněž provozuje knihovnu, bylo, stejně jako spousta jiných organizací, omezeno na začátku loňského roku ve své činnosti pandemií Covid-19. Knihovny však mohly při respektování určitých pravidel fun-

govat, takže i my jsme směřovali většinu aktivit právě sem. Navíc jsme měli určitou základnu aktivních dětí. Poté, co do knihovny nastoupila nová zaměstnankyně Veronika Krejčířková a spojila své nadšení pro práci s právě vyhlášenou soutěží Poznávejte přírodu a za odměnu přijďte do zoo, nemohli jsme očekávat nic jiného, než skvělý počet zapojených malých čtenářů a čtenářek.

Výsledek je o to úžasnější, že dětských čtenářů nemá knihovna mnoho, což je ovlivněno i sociální strukturou zdejšího obyvatelstva, a to jak vzdělanostní, tak národnostní. Děti k nám lákáme od útlého věku, připravujeme pro ně různé aktivity. Jedním ze zajímavých lákadel je právě zmíněná soutěž vyhlášená již po několik let plzeňskou zoologickou a botanickou zahradou.

Celkový počet vítězů – 44 dětí – je vynikající z hlediska velikosti našeho města, které má necelých 5,5 tis. obyvatel. Ještě lepší je ve vztahu k počtu registrovaných dětských čtenářů v roce 2021, neboť můžeme říct, že podmínky splnila téměř polovina těchto dětí.

Zájem je o soutěž rovněž v letošním roce. Zapojeno je prozatím 30 malých čtenářů a věřím, že jejich počet ještě vzroste. I proto, že některé děti už plzeňskou zoo za odměnu navštívily a vrátily se plně nadšené. Většina výherců však čeká na léto a plánuje si udělat do Zoo Plzeň prázdninový výlet s celou rodinou.

Foto Veronika Krejčířková

Děti z klubu Čtenat. Všechny se zapojily do soutěže a vyhrály vstupenky do zoo. Podle jejich věku je zřejmé, že ve zdejší knihovně se učí lásce k přírodě už čtenáři od útlého věku.

KAŽDÁ AKTIVITA VE PROSPĚCH PŘÍRODY, OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ, KTERÁ VZNIKNE V ZOO MÁ MNOHEM VĚTŠÍ SÍLU, NEŽ MÁ-LI PŮVOD JINDE. ZOOLOGICKÉ ZAHRADY VE SPOLEČNOSTI REZONUJÍ, MAJÍ OBROVSKÝ MOTIVAČNÍ POTENCIÁL. ODMĚNY SPOJENÉ S JEJICH OBSAHEM JSOU VELKÝM MAGNETEM. JEJICH MOŽNOSTI JSOU SAMOZŘEJMĚ LIMITOVANÉ, HLAVNÍ POSLÁNÍ JE VYMEZENÉ. NABÍZENÉ AKTIVITY MUSÍ UVÁŽLIVĚ VYBÍRAT, ABY MĚLY TAH NA BRANKU A PŘINÁŠELY VÝSLEDEK. JSOU-LI ZAMĚŘENÉ NA DĚTI, OBVYKLE JSOU TREFOU DO ČERNÉHO. (rd)

Pytle naplněné nápojovými plechovkami

V loňském roce zachránil sběr použitých hliníkových potravinářských obalů organizovaný Sdružením IRIS spolu se Zoologickou a botanickou zahradou města Plzně více jak 2 272 kg této významné druhotné suroviny. Nejvíce se o toto číslo zasloužili opět žáci MŠ a ZŠ Ludvíka Očenáška v Dolní Bělé na severním Plzeňsku. Pilní sběrači jsou ale i v dalších školách a nejen v nich. Blovičské ženy posílají několikrát ročně s hliníkem několik desítek pytlů, velká „hliníková zásilka“ dorazila opět z jedné IT pražské firmy. Mgr. Helena Smolíková využila každé cesty do Plzně, aby do zoo dopravila další část z hromady pytlů nahromaděných v zimních měsících dětmi z MŠ a ZŠ v Bělé nad Radbuzou.

Až potud pozitivní bilance a ohlédnutí. Podíváme-li se však na sběr upotřebeného potravinářského hliníku hlubším pohledem, je po radosti.

Sběrová aktivita vznikla po vzoru ZO ČSOP Tachov a odboru životního prostředí Městského úřadu Domažlice přibližně před 15 lety. Potravinářský hliník tehdy představoval jedinou komoditu nezahmotou do separace druhotných surovin. Přitom výroba tuny hliníku z bauxitu je energeticky nesmírně náročná a zatěžující životní prostředí. V nedalekém Mníšku pod Brdy přitom umějí přetavit víčko od jogurtů, kapsli od kávové smetánky, obal ze sýra či čokolády v novou fólii. Ano, přesně v takové podobě v tehdejší sběru ze škol i domácností hliník převažoval. Dnes jsou to především nápojové obaly! A jsme u problému. Jestliže jich dobrovolnický sběr, nadšení několika jedinců dokáže zachránit takové množství – kolik jich naopak přijde nazmar. Skončí ve směsném odpadu, pohozené v městském parčíku nebo na pokraji lesní cesty. Plechovky s nápoji jsou doslova démonem dnešní doby, ale na jejich stále se zvyšující spotřebu dosud centrálně nepochopitelně nikdo nezareagoval. A trendy jsou jasné: Jinak by se brzy nezačala stavět na Plzeňsku nová obří plechovkárna.

Samozřejmě aktivita Sdružení IRIS a Zoologické a botanické zahrady města Plzně bude pokračovat i nadále. Proč ne, když se opírá o nadšené ekology, organizátorů sběru ho přivádějí mnohdy vlastními auty. Jenže každá dobrovolná iniciativa má bohužel své limity. (hy)

Před dvaceti lety to začalo Velikonocemi Akce je v současnosti spousta, ale v zoologické a botanické zahradě si udržují své kouzlo!

Miroslav VOLF, člen výboru Sdružení IRIS

První akce z nově vytvořeného Kalendária doprovodného víkendového a svátečního programu v Zoologické a botanické zahradě města Plzně měla premiéru na jaře 2003. Byla to oslava Velikonoc konaná na statku Lüftnerka. Souběžně s ní se konala před Tropickým pavilonem ještě jedna velikonoční akce, komerční, připravená reklamní agenturou. Tu na statku zorganizovala pro zoologickou zahradu sprátele- ná 1. ZŠ v Bolevci a naznačovala, jak zde budou vypadat svátky jara v příštích letech. Děti ukazovaly návštěvníkům malování vajíček, pletení pomlázky, otloukání vrbových pišťalek. Byl jsem mezi účinkujícími, byl jsem tehdy žákem 7. třídy. Dodnes si pamatuji, jak nás program bavil, jaké kouzlo pro nás měl velikonoční statek. Dovolil jsem si být poněkud osobní, protože na osobních vztazích, zejména v prvních letech, byl celý program začínající masopustem a končící Vánoce postavěn. Pro většinu účinkujících a organizátorů to byla, a pro mnohé stále je, srdeční záležitost!

Nebýt tomu tak, např. stálý host kulturních akcí v zoologické a botanické zahradě dětský folklórní soubor Plzeňáček by zde nevystupoval takřka 20 let bez koruny honoráře. Po letošním prvomájovém hodinovém zpívání pod májkou jeho umělecký vedoucí Jan Rezek spokojeně prohlásil: „Tak jsme si moc hezky zazpívali a zahráli a ještě se potěšili s našimi milovanými zvířátky!“ A ryčích letitých dobrovolníků je více – to jen jeden příklad za všechny. Přirozeně finanční možnosti vystupujících nejsou stejné, ale až na výjimky se za těch 20 let nestalo, aby si – jak se mezi umělci říká – někdo zajel do zahrady na kšeft. Mnozí účinkující, když jsme se potkali při první produkci, byli naprostí začátečníci, neměli žádné jméno. A právě v zoo je objevila média a začala zde jejich kariéra. Slouží většině ke cti, že na tyto začátky nezapomněli a do zoologické a botanické zahrady stále nacházejí cestu.

PROGRAM INSPIROVANÝ PROSTŘEDÍM

Před zrodem Kalendária se na Lüftnerce konala jediná akce – skromňoučký živý betlém a na dalších místech areálu několik málo environmentálních akcí. Namátkou si vzpomínám na výstražné zvonění budíky u příležitosti Dne Země. Jediněné prostředí Lüftnerky tak vytvářelo prakticky neomezený prostor pro akce připomínající tradice, život a práci našich předků, celý areál pak nabízel nepřeberné množství environmentálních inspirací. Tím spíše, že kulturní nabídka v těchto záknech byla v té době v Plzni velmi chudá, ne-li žádná. Neberte to jako vychloubání, byla to ale právě zoologická a botanická zahrada, která v krajském městě obnovila tradici masopustu, stejně tak pálení čarodějnic, či před koncem roku oslavu adventu a Vánoc. I když v té době nikdo další, nebo téměř nikdo další, žádný obdobný program nenabízel, zoologická a botanická zahrada jím mířila do vlastních řad, cílila na své návštěvníky. Ambicí stát se další kulturní institucí ve městě rozhodně neměla. Hezky to dokumentuje například první ročník jirňkové slavnosti na Lüftnerce. Podzimnímu statku by slušely nějaké květiny, usoudili pořadatelé. Tak proč zde nepředstavit návštěvníkům unikátní kolekci jirňek jejich známého pěstitele z Plzně-Červeného Hrádku Vlastimila Hucla. To teprve v příštích letech se z ní stala regulérní výstava s řadou vystavujících a brzy dokonce s přívlastkem oblastní.

ZE STOVEK NĚKOLIK TISÍC NÁVŠTĚVNÍKŮ

Tempo, s nímž se některé, v zárodkách třeba jen komorní akce, poměrně rychle proměnily v akce velké, nebylo vůbec vůlí a zásluhou pořadatelů, ale především těch, kteří si je vzali za své, vdechli jim obsah, a samozřejmě důležitý byl také zájem

Několik let po sobě byla součástí podzimního festivalu řemesel a dovedností rovněž kuchyně našich prababiček. Například v roce 2005 se v ní upeklo podle předpisů z jihozápadních Čech přes 900 malých koláčků, velkých koláčů bylo 11 plechů, vdolků přes tisícovku a bramboráků nebylo o mnoho méně.

návštěvníků. Vůbec raketově nejstrmější vzestup vykázaly Dny japonské kultury. Prvním rokem připomínaly výročí otevření japonské kamenné zahrady Šówa-en, dalším ročníkem už byly velkou přehlídkou tradiční japonské kultury a gastronomie v Plzeňském kraji. Za tuto proměnu vděčily zájmu členů Česko-japonské společnosti, kteří si prostředí zahrady okamžitě velice oblíbili, a také úzké spolupráci s Městským kulturním zařízením v Horšovském Týně. Přestože hlavní garant víkendového a svátečního doprovodného programu Sdružení IRIS příliš spolupráci s profesionálními institucemi neuplatňuje, spíše sází na dobrovolnictví, v tomto případě se určitě vyplatila.

Zajímavý rodokmen má také dopolední program na Štědrý den a na Silvestra. A to tím, že přinesl doslovnou revoluci v návštěvnosti v obou uvedených dnech. Zatímco před tím než byl spuštěn, přicházely do zahrady stovky návštěvníků, jeho zásluhou to byly najednou tisíce. Děti se chtěly podívat na Štědrý den do zoo, obdarovat zvířátka v jesličkách pamlsky a odnést si nějaké dárky za úspěšné absolvování soutěží.

ŠKODA, ŽE SEKÁČI UŽ NESEKAJÍ

Oproti počátku tohoto století jsou Plzeňané v současnosti, ale obdobně je to v celém regionu, doslova ze všech stran bombardováni různými programovými nabídkami. Jen kolik akcí se konalo o Velikonocích. Tím více si je třeba cenit a vážit zájmu návštěvníků, ale i těch, kteří při nich vystupují, o akce konané právě v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. A letošní poněkud už přece jen pokovidové jaro názorně ukazuje, že návštěvníci o ně mají zájem, těší se na ně a prostředí statku a celé zahrady je prostě jedinečné. Jejich obliba určitě souvisí s tím, jak obsahově korespondují s posláním Lüftnerky a celé zoologické a botanické zahrady. Není to žádný odtažitý, do tohoto historického a přírodního prostředí uměle vsazený program. Prostě pojídání chilli papriček, kuchyni vybraných zemí, šamanské bubnování, cvičení jógy, jako na jednom gotickém hradu na Klatovsku, zde určitě nenajdete.

Oproti Kalendáriu, např. z roku 2005, je to současné téměř nezměněné. Přibýlo několik aktivit ve prospěch ochrany přírody, ale pokud jde o programové redukce, těch je minimum. I to pochopitelně o něčem vypovídá. Pod tlakem nemožnosti se domluvit s pozdějším pořadatelem městského masopustu, byl ten náš změněn na Rozpuštěné vyhánění zimy z plzeňské kotliny. Letos se konal (včetně loňské pouze filmové podoby) již po 13. Zato masopust nějak v kulturní nabídce scházel.

Ztrátou je určitě před několika lety ukončený Lochotínský sekáč – přehlídka sekáčského umění kosou i srpem. Byla to zajímavá soutěž, která se nenabízí každý den a navíc na ní byla vždy příjemná až rodinná atmosféra. Jenže několik sekáčů zestárla a těch pár zbylých chtělo soutěžit, ale nikoliv organizovat. Obdobně ostatně dopadly i sekáčské soutěže v Plzni před rozhlasem a v Horšovské Týně. V současné době přerušena červnová Květinová dívka, se do programové nabídky, věřme, znovu vrátí.

Dvacet let doprovodného programu je určitě příležitostí k hodnocení. To ukazuje, že jak u návštěvníků, tak u účinkujících, má tento program v jejich srdcích své místo a výrazně spoluvytváří image zoologické a botanické zahrady. Konstatování, že zahrada má v nabídce ještě něco více než zajímavá, vzácná a unikátní zvířata a rostliny, a lidé na to slyší, proto není vůbec nadnesené. (Tím spíše, a doufám, že se nemýlím, když tak pestrou a širokou programovou nabídku už žádná další zoo v ČR nenabízí!)

Foto Milan Pták

Srdce zahrady se mění

Na aktuální proměny centrální části zoologické a botanické zahrady jsme se zeptali jejího ředitele Ing. Jiřího Trávníčka.

Foto František Hykeš

V blízké budoucnosti má přijet komise Evropské asociace zoo a akvárií (EAZA) i do naší zoo. Nechceme samozřejmě, aby zde shledali nějaké nedostatky a závady. Za nejproblematictější jsme sami pokládali zastaralý a dožívající výběh pro lvy berberské. Rozhodli jsme se ho proto celý zásadně zrekonstruovat v souladu s platnými předpisy EAZA. Vzhledem k tomu, že tento poddruh lvů žil naposledy ve volné přírodě v Maroku, autor obsahové úpravy výběhu Ing. Tomáš Peš ho navrhl vybudovat jako další prvek projektu Stopy člověka v přírodě v marockém zoo-etnografickém designu. Vegetačně zde poroste severoafrické rostlinstvo.

Termín dokončení rekonstrukce je stanoven na konec letošního května. Přes určité loňské zdrže-

ní doufáme, že ho stavbaři splní. Naši zahradníci mají červen na poslední terénní úpravy a výsadby rostlin. Věříme, že první prázdninové návštěvníky – je to přece jen hlavní vstupní dominantu u hlavní pokladny – už bude vítat zcela hotový moderní a současnosti odpovídající lví výběh.

Součástí této investice byla také oprava dožitých záchodků v objektu hlavní pokladny za tři miliony korun. Za uvedené peníze doznala úpravy celá budova, ale hlavně vzniklo, dovolím si říct, až luxusní sociální zařízení. Otevřeno bylo 11. května.

Současně s výběhem lvů rekonstruujeme též nedalekou venkovní expozici plameňáků různých. Hotov už je pavilonek pro tyto ptáky, ve výstavbě je konstrukce, která umožní zasítování celé rozlehlé venkovní expozice. Ostatně právě tato úprava je hlavním důvodem stavebních prací. Do budoucna má výrazně snížit možnost výskytu ptačí chřipky v chovu plameňáků jejich izolací od volně žijících ptáků. Chtěli bychom, aby hotovo bylo do konce června.

Naopak dokončena už je nová expozice mezi plameňáky a výběhem lvů. Vznikla pro českého dinosaura nazvaného *Burianosaurus augustai* podle slavného malíře Zdeňka Buriana a neméně slavného paleontologa Josefa Augusty. Věrnou podobu dávného zvířete vytvořili umělci z West Medie Plzeň, z firmy, kde už vznikly desítky nejruznějších dinosaurů a která provozuje několik dinoparků nejen u nás, ale také v zahraničí.

Pro zelenější Plzeň

Stovky lidí se přišly pobavit i poučit 29. dubna do městského sadového okruhu, kde se konal první ročník festivalu Zelené město Plzeň. Při celodenní akci se zejména děti dozvěděly, jak je důležité chovat se k přírodě šetrně a jak mohou pomoci udělat Plzeň zelenějším městem. Vodárna Plzeň, a. s., jako hlavní partner Zoologické a botanické zahrady města Plzně pozvala její dva zástupce Martina Vobrubu a Kateřinu Mískovou, aby účastníkům sdělili několik zábavných historek ze zoo. Festival Zelené město Plzeň je prvním větším společným projektem sdružení podniků Plzeňská teplárenská, Vodárna Plzeň, Čistá Plzeň, Plzeňské městské dopravní podniky, Škoda Transportation a Plzeňský Prazdroj společně s městem Plzní a Plzeňským krajem. Každý z nich deklaruje, že bude usilovat o vytváření zdravějšího a přátelštějšího prostředí pro život v Plzni. Společně i každý zvlášť se snaží minimalizovat dopady své činnosti na životní prostředí, aktivně podporuje jeho ochranu a systematicky usiluje o lepší životní podmínky Plzeňanů. Mezi konkrétní projekty patří například zelená střecha na vozovně Slovan Plzeňských městských dopravních podniků, zařízení pro energetické využití odpadů ZEVO Plzeň, městská péče o zeleň, šetrné nakládání s vodou a další projekty. (dv)

Poslední současná rekonstrukce v srdci zahrady pozmění venkovní výběh pro lemury kata před prodejnou suvenýrů. Už nebudou na průchozím ostrově, ale za vodním příkopem. Je to reakce na přece jen poměrně časté konflikty mezi návštěvníky a zvědavými zvířaty a také na soudobé požadavky kladené na chov zvířat v lidské péči. (rd)

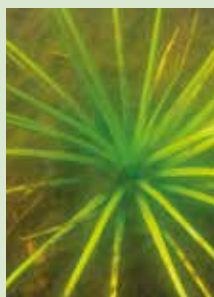
Jen na Šumavě, každá v jiném jezeře

Šídlatka jezerní (*Isöetes lacustris*) je mezi veřejností téměř neznámou rostlinou. Žije si skrytě pod hladinou Černého jezera, ovšem svým životisem patří mezi velice výrazné zástupce české flóry. Je významným pozůstatkem doby ledové. V největším a nejznámějším šumavském jezeře byla objevena roku 1816. Roste v hloubce od dvou do osmi metrů. Od 90. let 20. století byl její výskyt na lokalitě postupně pravidelně monitorován a podařilo se zjistit důležitá fakta z biologie tamních rostlin. Přestože reprodukce probíhá zřejmě velmi vzácně, zdá se být současný stav populace uspokojivý. Dřívější údaje o výskytu šídlatky jezerní též v jiných šumavských jezerech (Čertovo, Plešné) se ukázaly jako mylné. Druh se vyskytuje na území ČR pouze na jediném místě, a to právě jen v Černém jezeře. Na základě paleobotanických průzkumů lze ovšem předpokládat, že v pozdním glaciálu (době ledové) a raném holocénu (mladších čtvrtohorách) se mohly šídlatky vyskytovat na Šumavě na vícero místech.

Jestli se o šídlatce jezerní objeví v běžném tisku přece jen občasná zmínka, **šídlatka ostnovýtrusá** (*Isöetes echinospora*) je prakticky opravdu neznámá! Jejím domovem je další šumavské ledovcové jezero – Plešné – v jihočeské části pohoří.

Šídlatka jezerní

Šídlatka ostnovýtrusá

Je to rovněž její jediná lokalita v ČR. Objevena zde byla v roce 1892. V minulých letech došlo k vážnému poškození její populace člověkem a divokými kachnami. Přesto lze snad momentálně považovat její stav za uspokojivý.

Šídlatky jsou vytrvalé, pomalu rostoucí vodní byliny z čeledi šídlatkovitě. Oba druhy jsou vzhledem k výskytu na jediném místě na českém území kriticky ohrožené.

Známejší šídlatka jezerní má mnoho tmavě zelených jednožilných listů, dva až tři milimetry širokých a od osmi do dvaceti centimetrů dlouhých.

Ty na ní raší dvakrát ročně – na jaře a na podzim. Z hlízovitěho zkráceného, druhotně tloustnoucího stonku vyrůstají jak listy, tak kořeny. Váčky v bázi listu vytvářejí dva typy spor, samičí a samčí. Zeměpisně se objevuje v severní, západní a východní Evropě (ve střední jen ojediněle), dále na Kurilách a v Grónsku. Oba druhy šídlatek jsou si značně podobné.

Část údajů a fotografie pocházejí z přehranického projektu Česká republika – Svobodný stát Bavorsko, jehož cílem je shromáždit veškeré dostupné údaje o výskytu cévnatých rostlin na české a bavorské straně Šumavy. Na základě důkladné znalosti historického a současného rozšíření druhů bude sestaven společný červený seznam vzácných a ohrožených druhů tohoto pohoří. Pro ty nejohroženější budou navržena a realizována ochranná opatření na podporu jejich populace. Na projektu spolupracují Přírodovědecká fakulta Jihočeské univerzity prostřednictvím katedry botaniky, jež má špičkové výsledky při systematickém výzkumu středoevropské flóry, Správa Národního parku Šumava, Správa Národního parku Bavorský les a výzkumná instituce Bavorského státního ministerstva pro vzdělávání a kulturu, vědu a umění (SNSB). (kola)

Proč by měli být větší horší? Chybí mi jakákoliv logika.

Text a foto Ing. František Hykeš

Na televizní obrazovce proudí beseda několika mužů, kteří se snaží zdůvodnit proč malí a střední zemědělci jsou vždy lepšími hospodáři než velké zemědělské podniky o několika tisících hektarech. Poněvadž diskuse běží na stanici, která ráda manipuluje s veřejným míněním, redaktor se, jak nejlépe umí, snaží, aby zastánci rodinných zemědělských farem měli navrch. Názory se točí pořád dokola, nikdo už žádný velký trumf určitě nevynese. Ovšem nezaznívá ani jediný logický argument, proč by měli být ti několikahektaroví lepší, než ti velcí. Jako by snad v zemědělství neplatilo, že dobří a špatní jsou vždy podle výsledků hospodaření, nakolik se starají o půdu, jak se jim vede v živočišné výrobě, za jaké náklady dokážou vyrábět.

Jak je to u nás se zemědělskou výrobou, její rentabilitou, je ekologická nebo je v rozporu s přírodou? A pokud je tomu tak, proč, když je zrovna na přírodě bytostně závislá. Pro odpovědi si chci zajet právě k nějakému farmáři. Jenže když vidím v prvním i druhém případě rozlohy jednotlivých polí, jak na úzkých mezích mezi nimi není místo ani pro pláňku, a minimálně na polovině výměry se zelená řepka, plán měním.

Zkusím dlouholetého zemědělského odborníka, mediálně známého zemědělce z Horšovskotýnska Ing. Jaroslava Hána. Du čela tehdejšího meclovského družstva se postavil už v roce 1988. Prožil v něm jeho transformaci i přerod v akciovou společnost. Může tedy srovnávat. A o kvalitách podniku svědčí hospodářské výsledky i četná význačná ocenění. V roce 2020 se umístila Meclovská zemědělská a. s. v prestižní podnikatelské anketě Českých 100 nejlepších na 86. místě. Již v roce 2011 převzal Jaroslav Hána ocenění manažer roku a akciovka se stala dvakrát za sebou – poprvé v roce 2017 a po druhé v roce 2019 – Společensky odpovědným zemědělcem roku. Takže lépe si zvolit už snad ani nešlo!

Rozhovor se uskutečnil počátkem letošního roku, kdy byl Jaroslav Hána předsedou představenstva a ředitelem akciové společnosti Meclovská zemědělská. Po březnové valné hromadě, na níž se změnil hlavní akcionář, působí jako odborný poradce.

Místnost, v níž diskutujeme, má zlatavý nádech. Od řady pohárů za různá vítězství jakožto ocenění špičkových výsledků akciové společnosti.

„Vím, velké zemědělské podniky jsou nyní na indexu,“ řekne na rovinu Ing. Hána. „S 3 550 hektary zemědělské půdy na území 25 obcí jsme jedním z největších agrárních celků v kraji. A vůbec se za to nestydím. A lidé v provozech, myslím, rovněž ne. Naopak. Číslo hovoří jasnou řečí. Specializujeme se především na živočišnou výrobu, na chov holštýnského skotu. Celkem ho chováme 2 800 kusů, z toho je 1 020 dojnic. Když jsem do družstva nastoupil jako mladíček po vojně v polovině

sedmdesátých let, byl hovězí dobytek rozptýlen v 96 stájích. Dnes je soustředěn v pěti velkopacitních objektech. Současnost a hlavně budoucnost míří k další koncentraci a specializaci. Je to ekonomická nutnost. V Evropě, po celém světě. Při zahraničních cestách po zemědělských podnicích, jež jsou mým koníčkem, jsem se o tom přesvědčil na vlastní oči. A mnohokrát!

A když jste velký podnik, také snáze navazujete spolupráci s výzkumnými ústavy, vysokými školami, prostě s akademickým světem. V Meclově se velice zdárně rozvinula při pěstování léčivek.“

Burácení motorů pod okny jakoby předurčilo další hostitelovo téma: „Naše generace ještě pamatuje,“ pokračuje pan Hána, „těžké sovětské traktory Kirovce následované našimi o něco subtilnějšími Škodovkami. Po devětaosmdesátém roce se jich rychle všichni zbavovali. Zvláště ty první měly obrovskou spotřebu nafty a hlavně se zdálo, že budoucnost bude patřit menší a střední mechanizaci. Jenže jděte se dnes podívat na výstavu špičkových strojů a nebudete věřit očím, s jakými kolosy se tam setkáte. A všechny nesou značky předních světových agrárních výrobců. Tím jen chci říct, že je to prostě globální trend. Vynucuje si ho produktivita práce, ale také to, že práce v zemědělství není populární, takže nadbytek pracovních sil nemá vesnice nikde.“

Pan Hána popotáhne z doutníku a kratičky předěl v proudu myšlenek uvodí další téma: „Ale

to vůbec neznamená, že současná zemědělská velkovýroba, ano velkovýroba, nemůže být ekologická, šetrná k přírodě. I na velkých pozemcích se dá hospodařit tak, aby nedocházelo ke splavování ornice, podél cest a mezi poli mohou růst aleje stromů. Starým velkým strojům se vyčítalo, že jsou těžké a přilíží zhutňují půdu se všemi důsledky na její strukturu a úrodnost. Ty nové jsou konstruovány tak, aby i při velkých výkonech měly co možná nejnížší hmotnost, jejich kola působila na půdu minimálními tlaky. Prostě jak se říká: Pokrok ničím nezastavíš a k pokroku patří i ta ekologie, i ta starost o životní prostředí. Nesmí se z toho ale udělat dogma, natož politikum, a nesmí se vědomě lhát.“ Ing. Hána zalistuje v zásuvce a vytáhne z ní složku papírů nadepsanou České zemědělství a potravinářská výroba před Zeleným údělem a po jeho implementaci. Autorem následujících údajů je mediálně známý Ing. Zdeněk Jandajsek, CSc., člen představenstva Agrární komory ČR.

„K lidem by se měly dostávat od zemědělců přes potravinářský průmysl ty nejlepší potraviny. V tom se určitě všichni shodneme,“ má jasno zemědělský odborník. „Ideální by je bylo získávat z ekologické zemědělské produkce. Jenže háček je v tom, že její možnosti jsou značně omezené. Pokud by se ekologická výroba zvedla na 30 procent zemědělské půdy, dojde k nedostatku potravin, protože v tomto režimu je produkce na jeden hektar sotva poloviční,“ vysvětluje Jaroslav Hána. „A pro ty, kteří křičí, jak je naše zemědělství neekologické, následující srovnání: U nás je v ekologickém režimu zapojeno 15,7 procenta zemědělské půdy. Hádejte, kolik ve vychvalovaných tradičních západních zemích: V Rakousku s jejich alpskými a podalpskými farmami pět procent a ve Spolkové republice Německo

je to ještě o půl procenta méně! Velice zajímavě vychází rovněž srovnání spotřeby průmyslových hnojiv a chemických ochranných přípravků v ČR a dalších zemích Evropy. Je-li v naší republice průměr čistých živin na hektar orné půdy 124 kg, ve Švýcarsku je to 200 kg, Belgii 290 a v Irsku dokonce 510 kg. Na evropském minimu jsme rovněž ve využívání pesticidů. Účinných látek na hektar zemědělské půdy spotřebováváme 1,89 kg, ovšem v Německu 3,45 kg, Itálii 7,8 kg. A víte, co bude tragédie? Přijde-li z Evropské unie rozhodnutí, že se u obou komodit musí snížit spotřeba o polovinu. I žáčkovi ve škole je jasné, že 50 procent z vyššího čísla není totéž jako z čísla malého.“

Pan Hána zandá papíry zpět do zásuvky, s chutí si zapálí další doutník a prones: „Podívejte: Od roku 1989 uplynulo už více než třicet let. Zemědělský systém, který se tu vytvořil, se osvědčil, funguje, tak proč se ho snaží pořád někdo napadat. Přece právě potravinová soběstačnost je tím, a dva koronavirové roky to setsakra potvrdily, nejdůležitějším, co by si měl každý stát budovat a chránit!“

Nejdříve vyhnat, potom vítat

Kalendárium víkendových a svátečních doprovodných akcí v I. pololetí začíná vyhánění zimy a potom je až do počátku května celé jarně laděné.

Tradiční vyhánění zimy s maškarním průvodem ze sídliště Vinice přes statek Lüftnerka, Kalikovský mlýn s ukončením před radnicí se letos uskutečnilo 27. února. Hlášení o definitivním konci tohoto ročního období v plzeňské kotlině převzal od Jaromila, již XIII., 1. náměstek primátora Plzně Mgr. Roman Zarzycký. Termín poslední únorové neděle je pevně dán, jen příroda je každoročně jiná. Letos byla přesně taková, jaká měla být: Předjarní. Stopku zimě vystavovala pozvolna už po celý únor. Jehnědy lisky rozkvetly v Plzni již poslední lednový týden, sněženky a žluté taloviny se přidaly ve středních nadmořských výškách počátkem února.

Pojídání koblih před radnicí.

Až do 14. hod., kdy vše začíná před 7. ZŠ na Vinicích, byla znát na pořadateli nervozita z účasti. Loni se vyhánělo jen pro kamery, lidé museli zůstat doma v koronavirové karanténě. Celkem zaplněné prostranství před školou bylo už prvním dobrým znamením. A další zájemci se hojně přidávali u brány do zoologické a botanické zahrady, další vyhlíželi průvod na počátku Kilometrovky. Pro zkrácení čekání jim tradičně vyhrávala Senior kapela Totem. Počty lidí před radnicí a během volby Kobližkového krále a prince snad byly největší, jaké se zde v historii Rozpusťlého vyhánění zimy z plzeňské kotliny kdy shromáždily. Byl to první, nikoliv poslední impuls pořadatelům, že se Plzeňanům po akcích v zoologické a botanické zahradě stýská a už se opět těší, jak je budou navštěvovat!

HASTRMANE, TY JSI SNAD SKUTEČNÝ!

Vodník v podání zástupce ředitele MŠ a ZŠ v Dolní Bělé na severním Plzeňsku Jaroslava Bicana měl premiéru v roce 2019. Loni a předloni se musela

Vodník symbolicky pokřtil knihu *Vodní světy*. S její autorkou Alenou Voráčkovou ji polili namísto šampusem pramenitou vodou.

kvůli covidové uzávěře zahrady Česká řeka otevřít a les probudit bez asistence špalířů návštěvníků. Ani se nechce uvěřit, že od posledního veřejného Vítání jara uplynuly již dva roky... Stejně se nechce věřit, že vodník je převlečený člověk, že není skutečný. Když je tak opravdový... Vízáží, gesty, proslovem k lidem, aby byli hodní na jeho domov, na řeky, z nichž čerpají pitnou vodu a loví ryby.

Programová nabídka byla letos rozšířena o několik dalších aktivit – například chytání plastových rybek, stejně jí ale dominovala lesní pedagogika v podání Ing. Pavla Šefla z Lesů ČR a oblíbená naučná stezka. Ta v sobotu 19. března byla věnována symbolicky rybám. Ostatně nositelé rybích jmen měli vstupné do zoologické a botanické zahrady za sníženou cenu.

SLOVENSKÁ STOPA

První dubnový víkend patří v Zoologické a botanické zahradě města Plzně Ptačí sobotě. Ta je velkým chovatelem cizokrajného ptactva. Návštěvníkům nabízí ke spatření řadu zajímavých a vzácných druhů, v přírodě mnohdy na hranici vyhynutí. Některé z nich se daří ošetřovatelům rovněž úspěšně rozmnožovat.

S tatínkem na Ptačí sobotě.

Mezinárodní den ptactva se slaví již od roku 1906, a to 1. dubna, v den podepsání Konvence o ochraně užitečného ptactva. Jedná se o první mezinárodní úmluvu s environmentálním obsahem. Ochrana ptactva a zdůrazňování jeho významu pro přírodu mají počátky na samém začátku 20. století. V Rakousku-Uhersku se první akce na podporu těchto rodících se snah uskutečnila na Slovensku a byla určena především školám.

I tentokrát byl pro návštěvníky, zejména rodiny s dětmi, nepochybně rozšířený program. Svě místo v něm měla např. opět lesní pedagogika a setkání se sokolníkem. Bohužel počasí se absolutně nevydařilo, pocitová teplota nestoupala nad minus tři stupně, což se promítlo do velmi malé návštěvnosti.

ČTYŘI SVÁTEČNÍ DNY NA LÜFTNERCE

Velikonoce. Hlavní svátky jara. Jestli je nějaká definice těch na statku Lüftnerka jednoznačná, potom ta, že se zde konají po celé čtyři sváteční dny. O žádném dalším takovém místě už pořadatelé nevědí. Nejsilnější návštěvnost zaznamenávaly v posledních letech vždy v sobotu. Letos kulminovala hned v pátek – asi se lidé nemohli po dvou letech půstu dočkat. Hlava na hlavě ovšem byla též v neděli. A řemeslníci a předvádějíci? Tak akorát. Vzhledem k tomu, kde všude se letos oslava konala, jak obrovský prostor měli na výběr k tomu, kde zakotvit, klobouk dolů před jejich věrností právě statku Lüftnerka. Někteří sem

Velikonoční motiv.

jezdí o Velikonocích pravidelně už více jak 15 let! Malovaná vajíčka a pomlázky patří k Velikonocům jako Měsíc k nočnímu nebi. Ale velikonočních atributů, ať v podobě různých zvyků, speciálních jídel či zvyklostí uznávali naši předkové mnohem víc. S většinou z nich se mohli zájemci seznámit na malé výstavce, s některými i na rodinné naučné stezce, například zařehat si řehačkou bylo možné též v reálu. Jen píšťalky se ani letos nenechaly otloukat. Noci byly pořád poměrně chladné a ve vrbových prutech ještě nebyl dostatek mízy. A ještě jeden velikonoční zvyk chyběl: Vůbec nikoho v pondělí nenapadlo vyspat svoji partnerku!

Každý den bohatá nabídka velikonočního sortimentu, každý den ochutnávka lidové kultury. I tak by se daly charakterizovat Tradiční Velikonoce na statku Lüftnerka 2022. V pátek předvedly děti z Divadla z kouzelné skřínky při boleveckém Středisku volného času Radovánek krkonošskou trautenberskou pohádku o velikonočním pokladu, v sobotu patřila Lüftnerka stálému hostu takovéhoto oslav – dětskému folklórnímu souboru Plzeňáček, v neděli se představil dětský lidový soubor Úslaváček při ZUŠ Starý Plzeňec a pondělní odpoledne si zamluvil rovněž dětský lidový soubor, tentokrát ale Pšeničky z Kasejovic na jižním Plzeňsku.

Obdobně jako už při Vítání jara, otevření České řeky a probouzení lesa se zapojil do programu nový provozovatel Hospody na statku rybími specialitami, tak i pro Velikonoce připravil také několik svátečních dobrot.

BYL TO ŽERT, ALE HOLČIČKA ŠLA ZNOVU

Svůj den, pokud možno mezinárodní, má dnes kdeco. Země, jež slaví svůj svátek 22. dubna, si takovou poctu rozhodně zaslouží. Zoologická a botanická zahrada se připojuje celodenním soutěžně-zábavným programem pro celé rodiny. Úkoly a otázky přivedly i starší děti, což je dobře. Zkuste, zda byste na soutěžní naučné stezce uspěli stejně dobře jako většina těch, kteří si prošli tu skutečnou. Víte, co je trvale udržitelný rozvoj, co označuje značka Natura 2000, co chrání jediný národní park na území Plzeňského kraje? A když už jsme u naučné stezky, dejme prostor úsměvné historce, jak ji znamenala u cíle jedna z externistek podílejících se na environmentálním programu Věra Čiháková: „Holčička se nemohla rozhodnout, jestli si vybere káču nebo puzzle. Já jsem jí z legrace řekla, že to musí jít stezkou ještě jednou. Za chvíli u mne byla i s unavenou babičkou znovu.“

TY JO A NENÍ TAHLE OPRAVDICKÁ?

Na čarodějnickém odpoledni na Lüftnerce nikdo žádnou velkou účast nepředpokládal. Třicátého dubna letos vyšlo na první víkendový den, lidé ur-

čítě odjedou za jarním sluníčkem na chaty a chalupy. Navíc čarodějnický program byl avizován ze všech stran. Jenže prognózy se hned po 15. hodině ukázaly jako falešné. Přicházeli stále nové čarodějnice a čarodějníčky a další diváci. Už po chvíli bylo zřejmé, že to bude nejvyšší účast v historii zdejších čarodějnických odpolední. Rekordní byla též přítomnost osob v černém. Někteří se spokojily s komerčním kostým, jiné ho vylepšily kusy pytlůviny i dalšími záplatami a nášivkami. Stejně – nejvíce to slušelo jedinému přítomnému čarodějovi! Velice osobitá byla čarodějnice, která jakoby se pro svoji vizáž inspirovala od Vítání jara až po oslavy Dne Země. Obličej vodnický zelený, v ruce místo koštěte uschlou rozčepýřenou pomlázku, na nohách polorozpadlé škrpály, v kterých jakoby obešla zeměkouli. Ovšem opravdu extra čarodějnická třída přišla až těsně před osmnáctou hodinou. Na boku rozparek, v ústech dlouhé cigáro, obličej, opravdu nevzhledný, vidličku s buřtem přidržovala nad ohněm zásadně nohou. Kdo se s ní chtěl dát do řeči, tomu okamžitě pořádně pepnými výrazy vysvětlila, že nemá zájem se bavit. Vůbec nikoho nepřekvapilo, když se v davu několikrát ozvalo: „Ty jo a není tahle opravdická?“

A už letíme...

Nedělní hodinové zpívání dětského folklórního souboru Plzeňáček, to už byla jen taková hezká, příjemná tečka za letošním jarním programem v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. I když nejkrásnější roční období zdaleka nekončí, teprve jde do pořádku rozpuhu.

František Hykeš

Foto IRIS Miroslav Volf, Markéta Hupáčová,
František Hykeš, Tomáš Krejčík.

Letos mají děti na výběr mezi mlád'aty, strašidly a půdními prolézačkami

Statek Lüftnerka je především zemědělským skanzenem s bohatou kolekcí původních a krajových plemen hospodářských zvířat. Občas, především o Velikonocích, při zářijovém festivalu řemesel a dovedností a během adventu zde ožívají lidové tradice a prostor se rozezná folklórem. Lüftnerka je rovněž sídlem jednoho z největších environmentálních center poskytujícím služby především školám v Plzeňském kraji. Nejen rybáři sem míří za kapitálními rybími kousky a dalšími obyvateli České řeky, jež je součástí statku. V několika posledních letech je také oblíbeným místem maminek s malými dětmi. A to díky unikátnímu půdnímu lanovému centru a strašidelnému sklepení. Letos strašidel ještě přibýlo, obsadila též zadní část kovárny. Předpremiéru měla o Velikonocích a líbila se nejen malým návštěvníkům. Lákavá jsou pro děti rovněž mlád'ata. Malé ovečky a kozičky bývají na statku k vidění zpravidla už od ledna. A právě o letošních přírůstcích jsme si povídali s vedoucí ošetřovatelkou VĚROU BŘEZINOVOU.

„Letos se narodilo mlád'at poměrně hodně. Před koncem dubna to bylo už deset jehňátek a pět kůzlátek. První přišlo na svět již 12. ledna. Matka byla ovce valašská. O třináct dní dříve nám udělalo radost mládě ovce skudde. Jde o specifické velmi skromné plemeno, jehož domovem jsou východní Prusko a Pobaltské státy. Dnes už se chová víceméně jen v zoo a pro jeho zachování do budoucna. Původ mimo naše území má rovněž koza gírgentánská. Ta byla doma na Sicílii. Je příkladem plemene zachráněného chovem v zoologických zahradách. Prvá samice porodila jedno kůzle, druhá dvojčata. Oba vrhy byly únorové. Největší radost ale máme z dvojčat – ovečky a beránka – od ovce leicesterské (na horní fotografii). My jí ale říkáme pro její vzhled ušatá. Matka je prvoroďička a mateřské povinnosti zvládá jen zčásti. Na kojení má trpělivost jen po ránu, když sama žere. Jinak musí být páreček uměle přikrmován z ko-

jenecké lahve. Vedoucí statku Miroslava Palacká za nimi chodí i v noci. Svoji pozornost a péči tak dělí mezi malé velbloudě, které vyžaduje stejnou péči, a jehňata.“

Tento rozhovor vzniká o Velikonocích. Velká část jara je teprve před námi. Očekáváte další zajímavé přírůstky?

„Každým dnem musí porodit jedna z prasníc přeštického černostrakatého prasete.“ (Nakonec se tak stalo 26. dubna a ve vrhu bylo pět selat.)

„Podle připuštění by se mělo kolem 19. května narodit tele jedné z našich červinek. Druhé pak počátkem června. Vzhledem k tomu, že červinka je původní české plemeno a je zahrnuto mezi generické zdroje, každé narozené telátko je vítané a přispívá k udržení tohoto rustikálního skotu.“ (hš)

Foto Kateřina Misíková
a IRIS Miroslav Volf

Pětidenní selátka

Každoročně vyjíždí několik skupin chovatelů a zoologů na zahraniční badatelskou expedici. Především jsou to teraristé, ošetřovatelé hadů. Ve volné přírodě hledají vzácné živočichy, fotograficky je dokumentují a studují jejich život, aby, pokud mají zastoupení v kolekci zvířat plzeňské zoo, jim dokázali vytvořit ty nejlepší životní podmínky. Občas se jim dokonce podaří objevit druh, který je v dané zemi neznámý nebo nedostatečně probádaný...

Zmije v osmi podobách

Text a foto Aleš Zíka

Loňského srpna jsem měl příležitost být součástí party natěšených teraristů, která vyrazila do Gruzie vyhledat, vyfotografovat a především prostudovat prostředí všech druhů zde žijících zmijí. Země začíná být stále více v hledáčku turistů, a to nejen od nás. A je to dobře! Její krásná krajina má opravdu co nabídnout: Čarokrásný Kavkaz na severu, rozlehlé zvlněné stepy ve středě, suché polopouště na jihovýchodě nebo deštivý a zarostlý jihozápad, jehož lesy připomínají vlhkostí dokonce deštné pralesy. Je to sice drsná země, ale plná milých a pohostinných lidí, kde ještě stále platí: „Host do domu – Bůh do domu.“ Samozřejmě tam, kde je zvýšený pohyb turistů, jsou ceny vyšší, ale to je přirozená věc globálně. Ač stát se 3,7 mil. obyvatel se ekonomicky a infrastrukturně rozvíjí, je všude stále cítit bývalý „opatrovatelský“ vliv dřívějšího Sovětského svazu. Pořád zde narazíte na stroje, které pamatují onu dobu. Ale když to funguje, jen blázen by mnil...

CHUDÁCI PSI BEZ MAJITELE

Ve městech každého cizince zarazí strašná totální ignorace pouličních psů. Pokud není zvíře nějak užitečné, nechají ho Gruzínci klidně zdechnout na ulici hladem. Na toulavé psy tu narazíte všude. Jsou vlezlí, uštěkaní, ale zároveň dost plaší a je vidět, že místní po nich házejí kde co.

Po zapůjčení auta jedeme z Kutaisi do Borjomi. Už během prvních pár kilometrů zjišťujeme, že svéráz národního ježdění na silnici je pro našince trochu šokem: Předjíždění je neustálé, děje se kdykoliv, kdekoliv a dokonce i s čímkoliv. Když to jde, stejně jako když to nejde.

NA PRVNÍM LOVU

V Borjomi vycházíme na první lov. Sice už chvilku po sedmé ranní, ale první netrpělivě očekávaný nález nás ovšem čeká až po třech hodinách. Jde o *Vipera transcasicana*, kterou jsme zde nakonec viděli v šesti exemplářích. V poledne nás ze skalnatých svahů vyháňá jak hlad, tak úmorné vedro. Je čas pokračovat na další lokalitu. Jedeme směrem Gori, rodiště Josifa Vissarionoviče Džugašviliho celosvětově známého jako Stalin. Přes děsivou minulost masového vraha ještě stále místy „dohlíží na lid“ ve formě bust u veřejných budov, či ze zarámovaných obrázků v restauračních salóncích.

Kvůli velmi zlé bouři, která rvala střechy, jsme zvolili útočiště v hotelu. Shodou okolností majitel uměl trochu česky, protože má syna v Praze. Druhý den jsme kvůli značně podmačeným cestám nedojeli až na lokalitu výskytu stepní zmije *Pelias (Vipera) renardi*. Štěstí nám nepřálo po celý den. Váhali jsme, zda tomuto místu věnovat více času, ale od dobytka spasený porost a jeho celková spálenost letním sluncem nás hnala do hor. Tedy směr Kavkaz.

PASTEVCÍ SE NYNÍ VĚNUJÍ TURISTŮM

Po přejezdu horských sedel a asi za tisíce zatáčkami nás přivítala Juta. Startovací místo na trek kolem

jezera Chaukhi. Malá vesnička obklopená národním parkem Kazbegi (založen v r. 1975) dříve žila z pastevectví, nyní z turistiky. Lokalita ve výšce kolem 2 400 m n. m. nabízí v noci jen 6 °C a přes den příjemných 25 °C. Zdejší horské louky se jen hemží nejrůznějšími hmyzem. Zde to prostě oproti našim „krásně chemicky ošetřeným“ loukám/polím, či biotopům kolem vesnic, kde kočky vyhubí všechny menší živočichy, stále ještě žije. Tolik ještě rek, motýlů a vůbec všeho možného hmyzu a ptáků jsem jaktěživ za 35 let života neviděl! Náhle ovšem i po botanické stránce. Už jen vidět takto krásný a prosperující biotop je zážitek. Nám se ho povedlo korunovat devíti exempláři *Pelias (Vipera) diniki*.

Opouštíme Jutu a míříme směr Stepancminda. Další den zde v okolí nacházíme ještě dalších šest exemplářů tohoto taxonu. Hor už bylo dosti, a proto zamíříme dolů. Na suchý jihovýchod s Národním parkem Vašlovani a do míst kolem. V hlavě máme dva cíle – *Pelias (Vipera) shemakhenis kakhetiensis* (blízce příbuzná *Pelias (Vipera) eriwanensis*, někdy označována za její nižinnou formu) a *Macrovipera lebetinus obtusa*. Štěstí jsme ale měli pouze na druhý druh ve třech exemplářích. Jeden jsme zachránili z polní studně. Druhý, stejně vzrostlý, se v noci plazil sto kroků od stanu. Třetí bylo ještě mládě číhající na žáby poblíž zde velmi vzácného tekoucího potůčku.

NAMÍSTO ZMIJÍ DRAVCI

Jinak samé nepříznivé okolnosti: Přílišné vedro (v 6,30 hod. bylo 26 °C), sucho, odlehlost, žádný signál a hlavně blízkost Ažerbájdžánu. Pro vstup do NP je nutné povolení, to však nemáme. Všechny tyto faktory nám lehce změnily plány. Cestou zpět, mezi nezměrnými lány pastvin, vidíme během kilometru jízdy minimálně na pět druhů dravců! Pro sokolníky (a nejen pro ně), pro všechny, kteří vidí rádi dravce v přirozeném prostředí, je to zde rovněž země zaslíbená. Ještě si dáváme na jiných dvou lokalitách „jednodenní šanci“ na nalezení chybějícího druhu zmije, ale štěstí nám nepřeje.

LUNAPARK NEBO ZOO?

Přesun na jih země směřujeme přes hlavní město Tbilisi, kde žije třetina obyvatel Gruzie. Nemůžeme si nechat ujít návštěvu jediné místní zoo. Je to klasická malá východní „lunapark zoo“. Ovšem s krásným nově postaveným teráriem na základě spolupráce se Zoo Praha. V roce 2015 byla zahrada defacto totálně zničena povodní. Žel patří je to dosud.

Ninotsminda je město ležící na jihu země, do Turecka a Arménie na dohled. Sem jsme přijeli vypátrat dva druhy zmijí. První je *Pelias (Vipera) eriwanensis*. Ostatně to je má prázdná kolonka v seznamu chtěných druhů už z Arménie, kde jsem byl před devíti lety s kolegou Janem Dohnalem. Ač jsme zde v Gruzii navštívili doporučené lokality – a bylo jich devět – nenašli jsme také ani jednu. Za to jsme ale měli štěstí u mnohem vzácnější zmijky – *Pelias (Vipera) darewsky renardi*. Představila se nám ve dvou exemplářích.

Pelias (Vipera) darewsky renardi

Pelias (Vipera) kaznakovi

Pelias (Vipera) diniki

KRÁSNÁ TEČKA ZA EXPEDICÍ

Čas nás neúprosně tlačí. Musíme dál. Přesun vede snad po nejhorší cestě v Gruzii. Do Batumi je to 170 km, z toho ale jen 80 km po asfaltu. Doba přejezdu se tak vyšplhá na 7,5 hod! Ještě rozlámaní z té hrozné cesty vyrážíme ráno do terénu. Po zhruba měsíci trávícím dešti a za třicetistupňového vedra hledáme v neuvěřitelně houževnatém porostu tvořeném ostružiníky a kapradím druh, na který jsme se všichni těšili nejvíce: Krásně kontrastně zbarvená *Pelias (Vipera) kaznakovi*. Osm exemplářů za den – skvělá odměna! Druhý den jsme už viděli jen jedinou. Přesto krásná zlatá tečka na závěr expedice!

Soutěžní naučné stezky, inspirující tuto soutěž, se objevují i mimo zoologickou a botanickou zahradu. Na následující a obdobné otázky odpovídají každoročně účastníci Setkání u pramenů Střely pořádané kolem začátku léta v Prachometech u Toužimi. Environmentální program zde připravuje již 11. rok Sdružení IRIS. Zkuste se stát prostřednictvím naší soutěže rovněž účastníky této akce.

- 1 Řeka Střela, dříve nazývaná také Lososnice, Schnella, Šipka, Žlutická řeka, Sagita, Scholotka, a turisty pojmenovaná Sázavou západních Čech, pramení při úpatí Prachometského kopce u Toužimi. Její téměř 100 km dlouhý tok končí:**
A/ V řece Berounce u Liblína na rozhraní severního Plzeňska a Rokycanska. **B/** V řece Berounce pod hradem Týřovem ve Středočeském kraji. **C/** V řece Ohři mezi Žatcem a Louny.
- 2 Karlovarský kraj je krajem lázní, léčivých minerálů. Je pravda, že je zde největší koncentrace pramenů léčivých vod na světě?**
A/ Ne, největší koncentrace pramenů léčivých vod je v americkém státě Ohio. **B/** Údaj je sice stále uváděn, ale pravdivý byl do 40. let 20. století. Poté vlivem vzrůstající těžby uhlí a uranových rud bylo nenávratně zničeno 120 pramenů. **C/** Údaj je uváděn jako oficiální turistická informace.
- 3 Krajina Tepelské vrchoviny a Slavkovského lesa se nazývá podle četných minerálních pramenů KRAJEM VOD ŽIVÝCH. Proč se jim říká kyselky?**
A/ Poněvadž obvykle vyvěrají na kyselých loukách. **B/** Jde o odbornou terminologii označující vysoký obsah volného oxidu uhličitého. **C/** Jedná se o zkomoleninu z německého slova Khüsehella.
- 4 Na severu a severozápadě přechází Tepelská vrchovina ve Slavkovský les. Ten je jediným velkoplošně chráněným územím v Karlovarském kraji. Jako místo vzniku léčivých pramenů vyvěrajících v Karlových Varech, Mariánských Lázních a Lázních Kynžvart u území s velmi cennou přírodou je**
A/ národním parkem, **B/** přírodním parkem, **C/** chráněnou krajinnou oblastí.
- 5 Nedaleko Žlutic se vypíná nad lučinatým údolím Střely vrchol Vladaře. Je významný historicky, botanicky, ale také jako**
A/ nejvýznamnější stolová hora v západních Čechách, **B/** skrývá se v něm jediná jeskyně Karlovarského kraje, **C/** je jediným místem v Karlovarském kraji, z něhož za dobré viditelnosti lze spatřit Alpy.

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést poštovní adresu) nebo: ZOO a BZ m. Plzeň Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň a těšte se na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci ze 4. čísla časopisu IRIS, ročník 2021: Bruno Fischer, Karlovy Vary; Anna Brychcinová, Plzeň; Zdeňka Matějková, Tlučná; Petr Dvořák, Plzeň; Michaela Böhmová, Plzeň.

Správné odpovědi na soutěžní otázky: 1/Kolovrátek slouží ke správnímu; 2/ Došky jsou ze slámy, šindel ze dřeva; 3/Košiky se pletou z vrbového proutě; 4/Vlna se získává stříháním ovcí; 5/Festival tradičních řemesel na statku Lüftnerka se koná vždy na podzim (v září).

Všem výhercům blahopřejeme!

Třetí byla v návštěvnosti Plzeň

RNDr. Lukáš Nekolný z Centra výzkumu geografie volného času Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy vydal zajímavou studii posuzující a porovnávající návštěvnost v zoo, zookoutcích a farmaparcích v kovidovém období. Vyjímáme aktuální údaje týkající se Zoologické a botanické zahrady města Plzně: Porovnáme-li 14 tradičních zoologických zahrad mimo Prahu, zjistíme, že meziroční nárůst návštěvnosti činil v roce 2021 21 proc. a propad oproti rekordnímu roku 2019 je pouze devítiprocentní. A to přes více než čtvrtinu roku trvající uzávěru zoo. Třetí nejvyšší relativní přírůstek vykázala plzeňská zoo.

Návštěvnícký servis

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

Otevřeno denně březen – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

listopad – únor: 9 – 17 hod. (pokladny do 16,30 hod.)

Vstupné: dospělí 190 Kč, zlevněné 140 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 620 Kč.

Dva dospělí + tři děti 730 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma. Parkoviště 80 Kč.

Dinopark je v období listopad až březen uzavřen.

Roční permanentky Zoo a BZ – rodinná (dva dospělí + dvě děti) 2500 Kč, (dva dospělí + tři děti 2800 Kč)

V pondělí senioři v Zoo a BZ 30 % sleva!

Psi do Zoo a BZ přístup nemají!

AKVA TERA Palackého ul. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 60 Kč, zlevněné 40 Kč.

Permanentka – plnocenná 180 Kč, zvýhodněná 120 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

Pro opakované návštěvy Zoo a BZ

i AKVA TERA využijte výhodných permanentek!

Zoologická a botanická zahrada města Plzně

Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň, tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz

facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

Jak získat časopis Iris

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 100 Kč. Pokud si chcete čtvrtletník IRIS předplatit, kontaktujte nás na e-mailu: zoo@plzen.eu, nebo na telefonu: **378 038 303**, případně poštou na adrese: **Zoo a BZ Plzeň, Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň.**

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V **Plzni** na adrese vydavatele, v Akva tera v Palackého ul. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, v podatelně Krajského úřadu Plzeňského kraje, v Národním pedagogickém institutu ČR v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4. V **Karlových Varech** na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním pedagogickém institutu ČR v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli. V **Chebu** v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat také ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji a dále v informačních centrech v Klatovech, Rokycanech, Stříbře a Rožmitále pod Tř., v Muzeu Českého lesa v Tachově, v sídle Svazku obcí Blatenska v ul. Na Tržišti/Spálená a na odboru životního prostředí MěÚ Strakonice v ulici Na Stráži.

ZOOTRHY PLZEŇ 2022

9 až 12 hodin

STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ ELEKTROTECHNICKÉ PLZEŇ, VEJPRNICKÁ 56

**12. 6. (neděle), 30. 7. , 17. 9. , 15. 10. ,
12. 11. , 10. 12.**

Prodej, nákup a výměna terarijních živočichů, exotických rostlin, krmiv, chovatelských potřeb a literatury.

Jejich přejímka od 6 do 9 hod. Cena stolu 100 Kč.

Rezervace: 777 578 676

DEJTE SI
MAGNUM

Vodárna **Plzeň**

Máme stejné cíle, respekt k přírodě a její ochranu.

Plzeňská vodárna a Zoo Plzeň,
to je partnerství založené na křišťálově
čisté vodě. Tak čisté, že ji může pít každý.

VODÁRNA PLZEŇ a.s. – Hlavní partner Zoo Plzeň

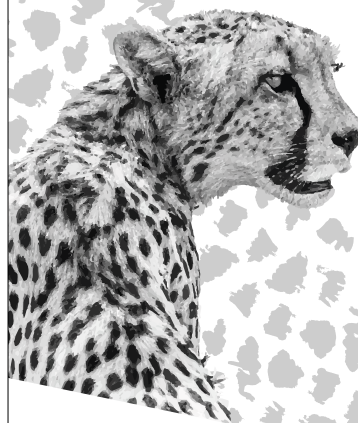
Skvělá voda každý den
www.vodarna.cz

Autocentrum Šmucler
má nového člena!

je **RYCHLÝ**
LADNÝ
ELEGANTNÍ

...a perfektně
zapadá do
našeho týmu.

šmucler
Borská 59, Plzeň

